

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

Katedra českého jazyka a literatury

**VÝSKYT A FREKVENCE FRAZEOLOGICKÝCH
JEDNOTEK V SOUČASNÉ PUBLICISTICE**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Lucie Rypáčková

Učitelství pro střední školy, obor ČJ-NJ

Vedoucí práce: PhDr. Jana Vaňková

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň 30. června 2020

.....

vlastnoruční podpis

Tímto bych ráda poděkovala paní PhDr. Janě Vaňkové za vedení diplomové práce a za odbornou pomoc při jejím zpracování.

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta pedagogická
Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Bc. Lucie RYPÁČKOVÁ
Osobní číslo:	P16N0156P
Studijní program:	N7504 Učitelství pro střední školy
Studijní obor:	Učitelství českého jazyka pro střední školy Učitelství německého jazyka pro střední školy
Téma práce:	Výskyt a frekvence frazeologických jednotek v současné publicistice
Zadávací katedra:	Katedra českého jazyka a literatury

Zásady pro vypracování

1. Podrobně prostudovat odbornou literaturu vztahující se k problematice frazeologie v publicistických textech.
2. Shromáždit jazykový materiál na základě excerpcí z odlišných žánrů publicistických útvarů, příp. od různých autorů.
3. Přesně stanovit kritéria analýzy získaného jazykového materiálu.
4. Vyhodnotit excerpovaný materiál na základě stanovených kritérií jak kvantitativně, tak kvalitativně.
5. Charakterizovat výskyt, funkci a frekvenci jednotlivých typů frazeologismů ve zkoumaných textech.

Rozsah diplomové práce: **40 normostran**
Rozsah grafických prací: **není stanoven**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

ČECHOVÁ, M. a kol. *Stylistika češtiny*. Praha 2008.
ČECHOVÁ, M. a kol. *Současná česká stylistika*. Praha 2003.
Kol. autorů *Příruční mluvnice češtiny*. Brno 1995.
ČECHOVÁ, M. a kol. *Stylistika současné češtiny*. Praha 1991.
GREPL, M.; KARLÍK, P. *Skladba spisovné češtiny*. Praha, 1986.
MINÁŘOVÁ, E. *Frazeologismy ve stylu publicistickém, jejich proměny a funkce*. In. *Frazeologie ve vzdělávání, vědě a kultuře*, Nitra 1993.
Vybrané časopisecké studie vztahující se k tématu.

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Jana Vaňková**
Katedra českého jazyka a literatury

Datum zadání diplomové práce: **23. září 2019**
Termín odevzdání diplomové práce: **30. června 2020**

RNDr. Miroslav Randa, Ph.D.
děkan

Prof. PhDr. Viktor Viktora, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 23. září 2019

Obsah

I. Úvod	8
II. Teoretická východiska	9
1 Frazeologie a předmět jejího zkoumání	9
1.1 Charakteristika frazému a idiomu	10
1.2 Funkce frazémů a idiomů	11
1.3 Členění frazémů	12
1.3.1 Příruční mluvnice češtiny (M. Grepl a kol.)	12
1.3.2 Čeština – řeč a jazyk (M. Čechová)	13
1.3.3 Slovník synonym a frazeologismů (J. V. Bečka)	14
1.3.4 Frazeologie a idiomatika česká a obecná (František Čermák)	17
1.4 Modifikace frazémů	19
1.4.1 Substituce	19
1.4.2 Substituce s kontaminací	20
1.4.3 Doplnění výrazu	20
1.4.4 Transformace	20
1.4.5 Formální defrazeologizace	21
2 Publicistický styl	22
2.1 Jazyk publicistiky	22
2.1.1 Výrazové prostředky publicistického stylu	23
2.1.2 Spisovnost a nespisovnost v publicistických textech	26
2.2 Dělení publicistického stylu	27
2.2.1 Zpravodajský styl	27
2.2.2 Analytický styl	27
2.2.3 Beletristický styl	28
2.3 Znak seriózního a bulvárního tisku	28
III. Metody a cíle práce	31
IV. Vlastní analýza	32
3 Klasifikace frazeologických jednotek	32
3.1 Kolokační frazémy	32
3.1.1 Komponenty zastoupené autosémantiky	32
3.1.2 Komponenty zastoupené kombinací autosémantik a synsémantik	41

3.1.3	Binomiály.....	43
3.1.4	Přirovnání.....	46
3.2	Frazémy propoziční a polypropoziční monosubjektové.....	49
4	Modifikace frazeologických jednotek.....	51
5	Výskyt frazeologických jednotek v jednotlivých částech textu.....	54
V.	Závěr.....	56
VI.	Resumé.....	57
	Seznam použité literatury a zdrojů.....	58
	Přílohy.....	I

I. Úvod

Cílem této diplomové práce je provést analýzu výskytu frazeologických jednotek v publicistických textech. K analýze byla vybrána periodika Blesk a Mladá fronta DNES, která jsou v této práci zástupci bulvárního a seriózního tisku.

Pro toto téma jsem se rozhodla z důvodu osobního zájmu o frazeologii, neboť dle mého názoru právě frazeologie je tím, co dělá jazyk jedinečným. Spojuje mezilidsky i mezigeneračně určité zvyklosti užívání jazyka a nabízí možnost vyjádřit se k situacím, které se ve společnosti v různých obměnách opakují, bohatým repertoárem ustálených prostředků. I při osvojování cizího jazyka je znalost frazémů a idiomů jedním z mnohdy posledních kroků k dokonalému ovládnutí daného jazyka. V publicistickém stylu je pak frazeologie důležitým prostředkem aktualizace textu a pomocí obrazných vyjádření vyvolává zájem o publicistické texty. Rovněž autorům dává prostor hrát si s jazykem, vytvářet nová neobvyklá spojení a obměňovat ta stará.

Diplomová práce se dělí na dvě základní části. V teoretické části je popsána frazeologie jako lingvistická disciplína, jsou charakterizovány její základní jednotky a představena jednotlivá pojetí klasifikace. V této jazykové oblasti nacházíme značné množství různých přístupů a výkladů, často velmi odlišných. Další kapitoly jsou věnovány publicistickému stylu a v něm užívaným výrazovým prostředkům, dělení publicistického stylu a znakům bulvárního a seriózního tisku.

V praktické části se pokusíme ověřit hypotézu, zda se frazémy a idiomy vyskytují častěji v bulvárním tisku než v seriózním. Pokusíme se určit, které typy frazémů v jednotlivých denících převládají. Dále ověříme hypotézu, zda v bulvárním tisku dochází častěji k modifikacím frazémů, následně provedeme analýzu míry výskytu jednotlivých způsobů modifikace. V poslední části analýzy bude věnována pozornost výskytu frazémů a idiomů v jednotlivých částech publicistických textů. Všechna kritéria analýzy budou aplikována na oba deníky a výsledky mezi sebou budou porovnány. V závěrečné části práce budou veškeré výsledky analýzy shrnuty.

II. Teoretická východiska

1 Frazeologie a předmět jejího zkoumání

Frazeologie je relativně novou lingvistickou disciplínou, jež se osamostatnila a rozvíjela zejména v období po 2. světové válce¹, ačkoli v oblasti lexikografie její kořeny sahají mnohem dále. Již v období starověku byly zaznamenávány lidové mravní zásady či postřehy o životě. Lze jmenovat například *Knihu přísloví* ve Starém zákonu či Epikúrovy *Myšlenky z životní etiky*.² V období renesance na tyto záznamy navazuje Erasmus Rotterdamský. Na českém území sestavuje Jan Amos Komenský sbírku přísloví s názvem *Moudrost starých Čechů*, o dvě století později sepisuje Čelakovský *Mudrosloví národu slovanského v příslovích*. Snaha shromáždit frazeologické jednotky do slovníkové podoby se u nás objevuje na začátku 19. století, se současným pojetím frazeologie však nemá mnoho společného. Teprve Zaorálkova *Lidová rčení* (1947) jsou oceňována jako hodnotné dílo, jež zaznamenává aktuálnější obraz české frazeologie.³ V dnešní době lze za nejkomplexněji propracovaný frazeologický slovník považovat pětidílný *Slovník české frazeologie a idiomatiky*.

Předmětem zkoumání frazeologie jsou jednotky zvané frazémy a idiomy. Ty lze blíže definovat jako ustálená víceslovná pojmenování. Čermák je popisuje jako „*oblast ustálených anomálních kombinací (syntagmatických a paradigmatických) forem vždy nižšího řádu, které jsou komplementární k oblasti pravidelných jazykových kombinací všeho druhu a na všech relevantních rovinách*“.⁴ Zmíněné anomální kombinace svědčí o specifické sémantice těchto jazykových jednotek. Oproti volnému spojení slov některé (či všechny) komponenty frazému ztrácí svou původní sémantiku a kombinace komponentů nabývá nového významového celku.⁵ Tyto kombinace jednotlivých komponentů jsou

¹ Filipec, Josef, Čermák, František. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985, s. 166

² Čermák, František. *Idiomatika a frazeologie češtiny*. Praha: Univerzita Karlova, 1982, s. 11

³ Tamtéž, s. 11

⁴ Čermák, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*. Praha: Karolinum, 2007, s. 25

⁵ Bečka, Josef Václav. *Slovník synonym a frazeologismů*. Praha: Novinář, 1982, s. 321

v jazyce pevně zakořeněny, přesto vlivem užívání jazyka může docházet k jejich variacím či modifikaci (viz kapitola 1.5).

1.1 Charakteristika frazému a idiomu

Zatímco frazém popisuje formální stránku frazeologické jednotky, idiom stránku významovou. Dříve byl výraz idiom užíván ve významu „nepřeložitelný frazeologismus“, od tohoto se nyní již upouští.⁶ Při identifikaci frazému a idiomu záleží na skutečnosti, zda na frazeologické jednotky pohlížíme v užším či širším pojetí. „V úzkém pohledu se za frazeologismus považuje jen spojení s celkovým obrazným významem. Široké pojetí zařazuje k frazeologii všechna víceslovná pojmenování, tedy i sousloví, dokonce i slovesné vazby a ovšem též frazeologismy větné, jako jsou úsloví, přísloví, pořekadla, aforismy, okřídlená slova.“⁷

Vymezení charakteristických rysů frazému je v pojetí českých lingvistů poněkud problematické, neboť při popisu frazeologických jednotek jsou zohledňována různá kritéria. Čermák a Filipec se pokoušejí zachytit společné charakteristické rysy ve zobecněné definici, ve které frazeologické jednotky popisují jako „*nemodelové a ustálené syntagma prvků, z nichž (aspoň) jeden je z hlediska druhého členem extrémně omezeného a zavřeného paradigmatu (formálně a většinou i sémanticky)*“.⁸

Čechová potvrzuje obtížnost definování frazeologických jednotek výrokem, že i přes běžně vymezované rysy jako ustálenost, obraznost, víceslovnost, nerozložitelnost, expresivnost atd. mohou některé z uváděných vlastností mnohdy chybět. Příčinou může být například stírání expresivnosti či zastření obraznosti z důvodu ztráty motivovanosti.⁹

Pro potřeby analýzy jsou v této práci za frazémy považovány víceslovné jednotky vyznačující se celistvostí významu, expresivitou, obrazností a reprodukovatelností.

⁶ Grepl, Miroslav a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. s. 71

⁷ Hauser, Přemysl, *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. s. 160

⁸ Filipec, Josef, Čermák, František. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985, s. 177

⁹ Čechová, Marie. *Dynamika frazeologie*. In Naše řeč, roč. 69, 1986. s. 178

1.2 Funkce frazémů a idiomů

Primární funkcí, kterou frazémy a idiomy plní, je funkce komunikativní, již můžeme vnitřně dále rozčlenit na funkci strukturní a nominativní.¹⁰

Strukturní funkcí frazému se rozumí uzavřená struktura frazeologické jednotky. Nové frazémy nelze libovolně produkovat, stejně tak je vyloučeno jejich danou strukturu rozkládat. Jednotka může vstupovat do syntaktických vztahů jako celek, ovšem „*strukturní funkce jeho komponentů se s jeho domnělou syntaktickou stavbou nekryje, srov. např. nemožnost rozkladu na vlastní predikát a objekt u výrazu ‚číst někomu levity‘.*“¹¹ Syntaktické vztahy těchto jednotek ke kontextu jsou v různé míře oslabeny a mnohdy dochází k funkční neekvivalentnosti frazému vůči větným členům, tzn. frazém ve tvaru nominativu singuláru nemusí automaticky vystupovat jako subjekt (např. *otevřená hlava*).¹²

Nominativní (pojmenovací) funkci lze dále větvit na funkci dezignativní a pragmatickou, přičemž u jednotlivých frazémů a idiomů jsou tyto dvě složky zastoupeny v různé míře.

Dezignativní funkce je založena na vztahu znaku k jeho denotátu. Tato funkce nese především konceptuální význam.¹³ Čermák podotýká, že typickými představiteli nepřímé dezignativní funkce jsou především přirovnání.¹⁴

Pragmatická funkce, obzvláště příznačná pro frazeologii, je typická vysokou mírou expresivity. „*Zprostředkovává obecně různé subjektivní aspekty mluvčími při komunikaci zdůrazňované (zvláště emocionální a postojoyvé) a inventář IF je jejím nejdůležitějším výrazovým prostředkem (vedle některých pojmenování pravidelných).*“¹⁵

¹⁰ Filipec, Josef, Čermák, František. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985, s. 230

¹¹ Tamtéž, s. 230

¹² Tamtéž, s. 231

¹³ Tamtéž, s. 232

¹⁴ Čermák, František. *Idiomatika a frazeologie češtiny*. Praha: Univerzita Karlova, 1982. s. 191

¹⁵ Filipec, Josef, Čermák, František. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985, s. 232

Mezi další důležité funkce, které idiomy a frazémy plní, patří funkce **estetická**, vyznačující se svou metaforičností a způsoby vyjádření emocí, a funkce **metajazyková**.¹⁶

1.3 Členění frazémů

Zejména v oblasti členění frazémů panuje mezi lingvisty největší rozpor. V následujících kapitolách budou představena některá pojetí jednotlivých autorů.

1.3.1 Příruční mluvnice češtiny (M. Grepl a kol.)

Frazémy nevětné

Nevětné frazémy vystupují ve větách v gramaticky zformované podobě. Hranice s volnými slovními spojeními není pevně vymezena, pomezními případy mohou být například slovní spojení s abstraktními substantivy (např. *ztratit motiv, získat moc*).¹⁷

Dle struktury lze nevětné frazémy rozdělit do několika nejfrekventovanějších typů:

- frazémy s funkcí slovesnou, obsahující sloveso (*měnit barvu*)
- frazémy s funkcí jména v nominativu, vzniklé kombinací adjektiva a substantiva (*šedá eminence*)
- frazémy s funkcí jména v nominativu, vzniklé kombinací substantiv (*lev salónů*)
- frazémy s funkcí adverbialní, vzniklé kombinací substantiva a adjektiva, případně několika substantiv v jiných pádech než v nominativu (*na dosah ruky*)
- frazémy z neautosémantických komponentů (*pro nic za nic*)¹⁸

¹⁶ Filipec, Josef, Čermák, František. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985, s. 230

¹⁷ Grepl, Miroslav a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. s. 71

¹⁸ Tamtéž, s. 71

Ustálená přirovnání

Užívají se k popisu skutečnosti připodobněním jejího znaku k předem danému modelu. Ustálená přirovnání naznačují větnou strukturu, některé pozice však obsazují až při zařazení do kontextu. Jsou považována za nevětné frazémy i v případě, že je jejich část tvořena větou, pakliže nemusí být oddělena čárkou (*např. rozprchli se(,) jako když do vrabců střelí*).

Strukturu přirovnání tvoří tzv. referent (comparandum), jenž je přirovnáním charakterizován, relátor mající povahu predikátu, tzv. tertium comparationis, který sdílí společný znak s referentem (nemusí být vždy vyjádřen), komparátor (zpravidla slovo *jak/jako*) a tzv. comparatum, k němuž se přirovnává (*např. Martina je drzá jako opice*).¹⁹

Frazémy větné

Jak již název napovídá, tyto jednotky mají podobu hotové slovesné či neslovesné věty, případně souvětí, jež do kontextu vstupují jako celek. Mezi větné frazémy patří zpravidla:

- pořekadla (*I mistr tesař se utne*.)
- pranostiky (*Svatá Anna, chladna z rána*.)
- přísloví (*Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá*.)
- okřídlená slova (*Veni, vidi, vici*.)
- další průpovědky a situační výroky (*Až naprší a uschne*).²⁰

1.3.2 Čeština – řeč a jazyk (M. Čechová)

Autorka rozděluje frazémy do tří základních kategorií, a to na tradiční (lidové), kulturní frazémy a cizojazyčná rčení.

¹⁹ Grepl, Miroslav a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. s. 72

²⁰ Tamtéž, s. 73

Lidovými frazémy jsou rčení a různá úsloví (*má pod čepicí*), ustálená přirovnání (autorka zmiňuje i příklady přirovnání s komparátorem *než*, např. *udělá to, než bys řekl švec*), pořekadla, pranostiky a příслови.²¹

Mezi **kulturní frazémy** se řadí pojmenování pocházející z bible (např. *mít na čele Kainovo znamení*) či frazémy mající historické pozadí (z období antiky např. *Kostky jsou vrženy – Alea iacta est*).²² V praxi může být užívání (nejen) kulturních frazémů problematické, neboť při neznalosti frazému dochází k neporozumění textu. Z průzkumu provedeného M. Čechovou a K. Karhanovou vyplývá, že porozumění kulturním frazémům činilo respondentům značné potíže, ačkoli všichni byli absolventy minimálně základní školy. Míra (ne)porozumění byla závislá na konkrétním typu frazému, například porozumět frazému *Kolumbovo vejce* činilo respondentům menší obtíže než porozumění frazému *Daniel v jámě lvové*.²³

Samostatnou kategorii tvoří **rčení cizojazyčná**, převzata převážně z latiny (*in memoriam*). Jiné frazémy mají původ ve francouzštině (*faux pas*) či např. italštině (*salto mortale*).²⁴

1.3.3 Slovník synonym a frazeologismů (J. V. Bečka)

V teoretické části věnované frazeologismům autor rozlišuje následující tři typy frazeologických jednotek, do nichž jsou poté slovníková hesla uspořádána.

Frazeologické obraty intenzifikační (zesilující)

Při potřebě zesílit či naopak zeslabit význam slova jsou používány tzv. intenzifikační prostředky. Jimi bývají zejména adjektiva a adverbia, jež se vyznačují širokou škálou synonymních výrazů. Díky této škále se pro vyjádření potřebné míry snadno zvolí konkrétní

²¹ Čechová, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: SPN, 2011.

²² Čechová, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: SPN, 2011. s. 66

²³ Čechová, Marie, Karhanová, Kamila. *K recepci kulturních frazémů v současné komunikaci*. In *Naše řeč*, roč. 78, 1995. s. 138–144

²⁴ Tamtéž, s. 66–67

jazykový prostředek vyjadřující odpovídající intenzitu významu, v mluveném jazyce jsou však tyto prostředky mnohdy nedostačující. Vyjádření intenzity je doprovázeno vysokou mírou expresivity a často bývá nadnesené. Důsledkem toho se původně volná intenzifikační spojení přibližují pravým frazeologickým obrátům a postupně se jimi stávají, zejména pokud je intenzifikačním prostředkem obrazný výraz. Bečka rozděluje intenzifikační frazémy do následujících kategorií:²⁵

- slovní přirovnání (*spí jako dudek*)
- větné přirovnání (*křičel, jako když ho na nože berou*)
- intenzifikace přídavným jménem, příslovcem (*mravenčí píle*)
- intenzifikace podstatným jménem (*po zuby ozbrojený*)
- intenzifikace větou účinkovou (*lže, až se mu od pusy práší*)²⁶

Frazeologické obraty verbalizační (slovesné)

„Slovesný nebo přesněji verbalizační frazeologický obrat je ustálené spojení podstatného jména se slovesem. Sloveso uvádí podstatné jméno do dějového vztahu.“²⁷ Zde se zejména abstraktní podstatná jména spojují se slovesy konkrétními, která tímto získávají přenesený, nejčastěji obrazný výraz. Sloveso svůj dějový význam většinou neztrácí, pouze je zbaveno konkrétní určitosti. Vlivem omezených možností volby sloves vzniká vhodná situace, aby se toto spojení ustálilo a bylo v budoucnu v tomto kontextu reprodukováno, čímž vzniká verbalizační frazém. Je typické, že jedno sloveso opakovaně vstupuje do ustálených spojení s různými substantivy.²⁸ Při nabytí obrazného významu slovesa v některých případech může dojít k ustálení v takové míře, že sloveso ztratí svůj původní význam. Některé formy těchto sloves tak setrvávají v živém jazyce pouze ve frazeologických spojeních (např. *vyvodit důsledky*).²⁹

²⁵ Bečka, Josef Václav. *Slovník synonym a frazeologismů*. Praha: Novinář, 1982. s. 322–323

²⁶ Bečka, Josef Václav. *Slovník synonym a frazeologismů*. Praha: Novinář, 1982. s. 323

²⁷ Tamtéž, s. 342

²⁸ Tamtéž, s. 342

²⁹ Tamtéž, s. 401

Bečka dále uvádí následující příklady nejčastějších vztahů popsaných verbalizačními frazémy, jež vyjadřují:

- abstraktní majetnictví; zde se uplatňuje zpravidla sloveso **mít** (mít přání, mít dojem)
- abstraktní stav; typické je užití slovesa **být** (*být v tísní, být pod vlivem čeho*)
- dosažení stavu označeného substantivem; užívají se **nepředmětná slovesa znamenající pohyb** (*dospět k závěru, upadnout do rozpaků*)
- dostat někoho/něco do stavu označeného substantivem; užívají se zejména **předmětná slovesa pohybu** (*dohnat koho k šílenství, uvést koho do rozpaků*)
- způsobení stavu vyjádřeného substantivem; časté je užití sloves **dělat, činit** (*dělat pokroky, činit potíže*)
- slovy nebo jednáním dát najevo skutečnost označovanou substantivem (*projevit nedůvěru, podat důkaz*)
- překonání stavu vyjádřeného substantivem (*rozptýlit obavy, překonávat překážky*)
- konání v souladu či rozporu s tím, co vyjadřuje substantivum (*překročit zákon, zachovat klid*)
- kvantitativní změna stavu vyjádřeného substantivem (*zvyšovat teplotu, prohlubovat rozpory*)
- dosažení jevu označeného substantivem (*zavládlo ticho, hrozí nebezpečí*)³⁰

Frazeologické obraty konkretizační (rčení)

„Jsou to frazeologické obraty, které jako celek označují skutečnost složeným pojmenováním nepřímým (metaforickým, metonymickým, synekdochickým).“³¹ Vedle nejfrekventovanějších rčení slovesných (*mlátit prázdnou slámu*) nacházíme v jazyce rčení substantivní (*kámen úrazu*) a adverbialní (*v cuku letu*), v menší míře i rčení adjektivní (*všemi mastmi mazaný*). Bečka mezi rčení řadí i ustálená neintenzifikační přirovnání (*Všechno šlo jako na drátkách*). Lidová rčení se vyznačují vysokou mírou expresivity, mnohdy

³⁰ Bečka, Josef Václav. Slovník synonym a frazeologismů. Praha: Novinář, 1982. s. 342–343

³¹ Tamtéž, s. 402

až absurdností (*Straší mu ve věži*). Vzhledem k široké škále významových odstínů frazeologických rčení lze ze synonymické řady zvolit vhodnou frazeologickou jednotku v závislosti na potřebné míře intenzity či stylové příznakovosti.³²

Bečka zmiňuje, že v současném jazyce převládají rčení z venkovského života a rčení těsně spjatá s přírodou (*hnát vodu na něčí mlýn, stát jako kůl v plotě*). Nacházíme však i rčení spjatá s náboženským kontextem (*přijít s křížkem po funuse, je s ním amen*) či rčení vztahující se ke klasické i moderní literatuře (*Tantalova muka, boj s větrnými mlýny*). Některá mladší frazeologická spojení vycházejí z odborných oblastí a jsou charakteristická zejména pro publicistický styl (*být hybnou pákou čeho, udělat čáru přes rozpočet*).³³

1.3.4 Frazeologie a idiomatika česká a obecná (František Čermák)

Poněkud komplexnější členění frazémů a idiomů předkládá Čermák v publikaci *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*. Zde je představena tzv. formálně strukturní klasifikace frazémů. Autor volí právě tento typ dělení idiomů a frazémů, neboť stylistická klasifikace je dle jeho mínění příliš přeceňovaná, sémiotická klasifikace příliš obecná, etymologická klasifikace je zatížena nedostatkem spolehlivých pramenů a sémantická klasifikace je dle Čermáka příliš náročná, bez ujasněných kritérií dělení.³⁴ Dle formálně strukturní klasifikace rozlišujeme následující třídy frazémů a idiomů:

Kolokační frazémy a idiomy

*„Patří sem ty frazémy a idiomy (kolokace), jejichž komponenty jsou slova, resp. určité slovní formy, a které samy o sobě ještě netvoří promluvu, větu. Růzností struktur, jevů i počtem výrazů je to nejvýraznější oblast IF.“*³⁵ Dle zastoupení komponentů se kolokační frazémy dělí do tříd na autosémantika, syntémantika a kombinaci autosémantik a syntémantik. Dále sem patří přírovnání, verbonominální struktury a binomiály. Binomiály

³² Tamtéž, s. 402–403

³³ Tamtéž, s. 403–404

³⁴ Čermák, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*. Praha: Karolinum, 2007. s. 44

³⁵ Tamtéž, s. 44

označují pojmenování složené ze dvou komponentů téhož slovního druhu, přičemž není vyloučena ani jejich identická forma (např. *hlava nehlava, marnost nad marnost*).³⁶

Propoziční frazémy a idiomy

Z funkčního hlediska tyto jednotky představují již hotovou větu. Z hlediska množství zúčastněných mluvčích je dále dělíme na frazémy a idiomy propoziční a polypropoziční monosubjektové a na frazémy a idiomy polypropoziční intersubjektové.

Do skupiny propozičních a polypropozičních frazémů a idiomů monosubjektových patří zejména jednotky tradičně označované jako příslloví a pranostiky. Dále hesla (*Jsmé s vámi, buďte s námi.*), výrazy díku (*Zaplat' pámbu!*), kletby či nadávký (*Aby do toho už!*), citáty (*Nebát se a nekrást! – T. G. Masaryk*), okřídlená slova, která stojí na pomezí mezi příslovími a citáty (*být či nebýt*) a tzv. wellerismy, jež jsou založeny na humorném dodatku k již známému frazému (*Alkohol je metla lidstva, ale zametat se musí*).³⁷

Frazémy a idiomy polypropoziční intersubjektové jsou promluvy, které se vztahují k alespoň dvěma mluvčím. Patří sem korelované pozdravy, přání, zdvořilostní fráze či další kontaktové výrazy. Jednotlivé promluvy jsou na sobě navzájem závislé, jsou ovlivněny konkrétní situací, kontextem a společenskými normami (např. A: *Děkuji.* – B: *Není zač.*, A: *Já mám hlad.* – B: *Tak ho hlad'*).³⁸

Lexikální frazémy a idiomy

„Patří svými komponenty do roviny morfémové (slovotvorné a flektivní) a mají jedinou syntetickou, nediskrétní formu; funkčně jsou jednoslovným lexémem.“³⁹ Jedná se o kompozitní výrazy (*budižkničemu, tlučhuba*), ale i deriváty (*neplecha*). Tato oblast frazémů je sporná a zanedbávaná a není dosud plně prozkoumána.⁴⁰

³⁶ Tamtéž, s. 44–52

³⁷ Čermák, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*. Praha: Karolinum, 2007. s. 53–59

³⁸ Tamtéž, s. 59–60

³⁹ Tamtéž, s. 60

⁴⁰ Tamtéž, s. 60

1.4 Modifikace frazémů

Zejména v publicistickém stylu se za účelem aktualizace vyjádření frazémy různě obměňují a modifikují. „*Jsou pozměněny tak, aby jejich struktura a většinou i původní význam zůstaly zachovány. Nová sémantika vyplývající z inovace je doplňuje, rozšiřuje a někdy se dostává i do kontrastu s původním obsahem.*“⁴¹ Cílem nově vzniklé jednotky je uvedení myšlenky do nových, nezřídka humorných, souvislostí. Vedle obměn komponentů se setkáváme i s charakteristickým nedokončením frazému, kdy publicisté pouze naznačí první část frazeologické jednotky (např. *Kdo jinému jámu kopá...*).⁴² Je nutno zmínit, že při záměrném užívání modifikací se předpokládá recipientova znalost frazému.

Čechová podotýká, že aktualizovaná vyjádření mohou být prostředkem dynamiky vývoje frazeologie. Jakmile se některé frazeologické aktualizace zautomatizují, dostávají se do úzu, osamostatňují se a tvoří formálně i sémanticky samostatnou jednotku, která funguje nezávisle na svém východisku.⁴³

V následujících podkapitolách budou představeny konkrétní prostředky modifikace, se kterými se lze v žurnalistické komunikaci setkat, v praxi však není vyloučena kombinace několika modifikačních způsobů.

1.4.1 Substitute

Při modifikaci frazeologické jednotky pomocí substitute dochází k nahrazení jednoho komponentu jiným, přičemž sémantika spojení zůstává nezměněná, „*pouze se komunikace s průvodní metaforičností vyjádření přenáší do jiného sémantického okolí.*“⁴⁴ Substitute může probíhat v rovině lexikální, slovtvorné, morfologické či například v rámci slovosledu. Minářová dokládá i nezdařilé substitute na příkladu „*Chceme zabít čtyři mouchy jednou ranou*“, které mohou vzniknout důsledkem neznalosti původního frazému *zabít dvě mouchy jednou ranou*.⁴⁵

⁴¹ Junková, Bohumila. Jazyková dynamika současné publicistiky. Praha: ARSCI, 2010. s. 178

⁴² Minářová, Eva. Stylistika pro žurnalisty. Praha: Grada, 2011. s. 220–221

⁴³ Čechová, Marie. *Dynamika frazeologie*. In Naše řeč, roč. 69, 1986. s. 182

⁴⁴ Minářová, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, 2011. s. 221.

⁴⁵ Tamtéž, s. 221

1.4.2 Substituce s kontaminací

V případě, že dojde ke křížení dvou frazémů, dochází k modifikaci tvořené substitucí s kontaminací. Z velké části k ní dochází vlivem nepozornosti produktora či jeho neznalosti frazému, jedná se tedy o nemotivovanou modifikaci. Jako příklad substituce s modifikací uvádí Minářová spojení „*meč visí jako velký otazník*“ (Jedná se o křížení frazémů *nad hlavou visí Damoklův meč* a *nad něčím visí otazník*).⁴⁶

1.4.3 Doplnění výrazu

Při tomto způsobu modifikace zůstává frazém zpravidla beze změny, není obvyklá ani změna pořadí jednotlivých komponentů či narušení syntaktických vztahů. Frazeologická jednotka je pouze doplněna o další výrazy, jejichž prostřednictvím lze dosáhnout vyšší intenzifikace vyjádření či větší konkrétnosti. Jako příklad lze uvést spojení *kopat si politický hrob*.⁴⁷

1.4.4 Transformace

Význam frazému může být přenesen do jiného sémantického kontextu. Děje se tak prostřednictvím úženi či naopak rozšíření původního frazému, díky čemuž vznikají nová unikátní spojení. „*S využitím takto původně ustálených, ale nyní modifikovaných výrazových prostředků mohou vznikat i delší texty s vlastnostmi tažených metafor, metonymií, opakovaných přirovnání apod. Jejich komponenty se začleňují do nových formulací nebo se osamostatňují, ale v novém kontextu si vždy ponechávají původní sémantiku vyjádření*“⁴⁸ Příkladem je uváděna věta „*Smyslem podobných úvah je polévat rozbouřenou situaci olejem reformistických frázi*“, v níž došlo ke transformaci frazému *přilévat olej do ohně*.⁴⁹

⁴⁶ Minářová, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, 2011. s. 222

⁴⁷ Křelinová, Radka. *Frazémy a jejich funkce v psané publicistice* [online]. Brno, 2008 [cit. 2020-05-18]. Dostupné z: <<https://is.muni.cz/th/vj6c9/>>. s. 57–61

⁴⁸ Tamtéž, s. 222

⁴⁹ Tamtéž, s. 222

1.4.5 Formální defrazeologizace

K defrazeologizaci dochází osamostatněním jednoho či více komponentů ustálené frazeologické jednotky. Produktor předpokládá znalost daného frazému. Přestože jednotka není užitá ve své úplné podobě, sémantika osamostatněného komponentu zůstává stejná. Příkladem je uskutečněná modifikace frazému *po bitvě je každý generál*, již uvádí Minářová: *„Trochu se obávám, že i po této „bitvě“ se vylíhne spousta „generálů“ (...) Případných „pobitevních“ generálů bych se tedy zeptal...“⁵⁰*

⁵⁰ Minářová, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, 2011. s. 222–223

2 Publicistický styl

Publicistický styl je funkčním stylem užívaným v žurnalistických textech. Pro potřeby této práce jsou termíny publicistika a žurnalistika užívány synonymně, ačkoliv v odborné terminologii bývají tyto pojmy rozlišovány. Oba pojmy však označují „*veřejnou činnost spojenou s mezilidskou mediální komunikací, při níž dochází k informování o aktuálních společenských a politických událostech a k jejich komentování.*“⁵¹ Publicistický styl zahrnuje jak psanou, tak mluvenou publicistiku, vzhledem k povaze této práce se ovšem v následujících kapitolách budeme zabývat pouze publicistikou psanou.

Publicistické texty plní vedle funkce informativní také funkci persvazivní, ovlivňovací, jež je naplňována nejrůznějšími způsoby, ať už se jedná o volbu výrazových prostředků, obsah či volbu tématu.⁵² Publicistický styl je stylem značně dynamickým a vzhledem k užití jazyka reflektujícího současnou dobu je rovněž považován za významný pramen při poznávání vývojových tendencí spisovného jazyka.⁵³

2.1 Jazyk publicistiky

Volba jazykových prostředků je výrazně ovlivněna funkcí persvazivní a zároveň určitou modelovostí vyjádření. S cílem informovat o aktuálním dění jsou žurnalisté omezeni časem, přičemž jim automatizovaná vyjádření mohou značně usnadnit práci. Přílišné užití automatizovaných prostředků však nenaplnuje funkci persvazivní, publicisté tedy záměrně přistupují k porušení této modelovosti, narušují očekávanou stereotypnost a užívají v textu aktualizovaná vyjádření.⁵⁴ Hranice mezi aktualizovanými a automatizovanými vyjádřeními je však neostrá, neboť oba typy vyjádření jsou v neustálém vývoji, kdy ustálená vyjádření podléhají potřebě aktualizace, zatímco časté užití aktualizovaných prostředků se stává automatizací.⁵⁵

⁵¹ Čechová, Marie, Krčmová, Marie, Minářová, Eva. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. s. 244

⁵² Tamtéž, s. 245

⁵³ Tamtéž, s. 249

⁵⁴ Tamtéž, s. 249

⁵⁵ Čechová, Marie, Krčmová, Marie, Minářová, Eva. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. s. 250

2.1.1 Výrazové prostředky publicistického stylu

Pro účely dosažení aktualizace vyjádření autoři přistupují k užívání některých výrazových prostředků, jimiž své texty oživí, vzbudí zájem čtenáře. Dle Čechové se jedná zejména o následující výrazové prostředky:

Obrazná vyjádření – mohou mít metaforickou povahu (např. *lidské moře* ve významu mnoho lidí), může být personifikujícím spojením (*číslo hovoří jasnou řečí*), prostým přirovnáním (*hlasovali jak spráskaní psi*), parafrází kulturních frazémů či reminiscencí kulturních a historických událostí (*Kdo mohl, tak se vytratil jako žoldáci „zimního krále“ po Bílé hoře*).⁵⁶ Autor do obrazných vyjádření promítá svůj vztah ke sdělovanému obsahu. Zatímco v uměleckém stylu se utvářejí stále nová obrazná vyjádření, která se vyznačují svou poetičností a estetickou funkcí, v publicistickém stylu tyto prostředky prochází určitým vývojem a podléhají procesu automatizace.⁵⁷

Módní výrazy a výrazy odrážející dobu vzniku – jedná se zejména o termíny z různých oblastí (politika, ekonomika, kultura, finance), které vstupují do publicistiky nebo naopak v publicistické sféře vznikají. Tyto výrazové prostředky jsou úzce spojeny s dobou vzniku a v příslušné době jsou užívány téměř mechanicky (např. *spotřební koš, zprůhlednění trhu*). Specifickým jevem jsou tzv. novinářská klišé, která vznikají nadměrným užíváním některých ustálených spojení, představovaných zpravidla spojením hodnotících adjektiv se substantivy (*bouřlivé ovace, drtivá porážka*). Publicismy a slova módní bývají mnohdy užívány v nových neotřelých souvislostech, jsou zasazeny do nového kontextu, čímž se význam daného termínu rozšiřuje (*právní mechanismus, filozofie trhu*).⁵⁸

Frazémy a jejich modifikace – v publicistickém stylu bývá užíváno všech běžných typů frazeologických jednotek, zejména však lidových frazémů (*táhnout za jeden provaz*). Ve sportovních rubrikách jsou to sportovní frazémy (*proměnit penaltu, ladit formu*), ty mohou prostupovat i do textů s jinou než sportovní tematikou, kde naplňují vysokou

⁵⁶ Tamtéž, s. 251–253

⁵⁷ Minářová, Eva. *Obrazná vyjádření ve stylu publicistickém*. In Spisovná čeština a jazyková kultura 1993. Praha: Filozofická fakulta UK, 1995. s. 183–184.

⁵⁸ Čechová, Marie, Krčmová, Marie, Minářová, Eva. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. s. 253–254

aktualizační či intenzifikační funkci (*poslanci nasadili v diskusi laťku příliš vysoko*). V publicistických textech se setkáváme hojně i s knižními frazémy, především bibliismy (*vstát z mrtvých*). Frazémy typické pro publicistický styl nazýváme publicismy (např. *bílý kůň, horké křeslo*). „Považujeme za ně taková ustálená spojení, která vznikají v žurnalistice nebo ve sféře politického nebo společenského života i v profesní sféře a která jsou žurnalisty maximálně využívána.“⁵⁹ Můžeme se setkat i s frazémy staršího data, které v publicistice přetrvávají z minulých let a vlivem opakujících se situacích se stávají opět aktuálními.⁶⁰ Frazeologická vyjádření bývají v publicistických textech různými způsoby modifikována (viz kapitola 1.4)

Výrazy zobecňující sdělení – jsou záměrnou tendencí podávat neurčité, obecné sdělení. Bývá k nim přistupováno například při nedostatečné informovanosti pisatele neznajícího konkrétní detaily nebo při určitých diplomatických záměrech autora (např. *pořádek narušily asociální živly, politické subjekty*). Tyto výrazy jsou typickými prostředky automatizace, při stereotypním užívání se stávají frázemi.⁶¹

Specifický shodný atribut – jednoduchý, stručný a přímý prostředek kondenzace textu umožňující žurnalistům podávat informace v rychlém sledu. Při vzniku bývá vynecháno jedno či více významových jader, přílišná eliptická vyjádření však mohou mít negativní vliv na porozumění textu, neboť adresát si musí více domýšlet daný kontext (např. *štekající výstava* – výstava psů).⁶²

Parenteze specificky publicistické – vyjadřují postoj jiných, ať už se jedná o veřejné mínění, nebo se vztahují ke konkrétnímu pramenu. „Tyto prostředky vnášejí do stylu publicistických projevů bezprostřednost sdělení, event. naléhavost argumentu, projev oživují, a proto se jeví jako prostředek stylové aktivizace.“⁶³ Některé parenteze vlivem ustálení podléhají stereotypnosti a stávají se již publicistickými frázemi (např. *jak sdělil*

⁵⁹ Čechová, Marie, Krčmová, Marie, Minářová, Eva. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. s. 255

⁶⁰ Tamtéž, s. 254–256

⁶¹ Tamtéž, s. 257

⁶² Tamtéž, s. 257–258

⁶³ Čechová, Marie, Krčmová, Marie, Minářová, Eva. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. s. 258–259

zdroj z blízkého okolí). Parenthese mohou uvozovat přímou řeč, při vysokém výskytu přímých citací vzniká komunikát složený převážně z citovaných výpovědí. Tato skutečnost je znakem intertextovosti, jež je v současnosti typickým rysem publicistického, zejména zpravodajského stylu.⁶⁴

Specifické užití jiných jazykových prostředků – do tohoto typu výrazových prostředků řadíme konstrukce s nepůvodními předložkami, jež se uplatňují kromě publicistického i v administrativním a odborném stylu (u příležitosti, v zájmu). Dále pak imperativy, řečnické otázky, věty tázací a zvolací, jež navozují kontakt s adresátem (*mějme na paměti*). Již téměř mechanicky se v publicistice užívají nepravé věty vedlejší (*Uzdravil se, aby ho za týden opět skolila viróza.*). Zejména pro politické zpravodajství je pak typické hromadění genitivních konstrukcí (sféra problematiky ochrany životního prostředí).⁶⁵

Jazykové prostředky z jiných útvarů národního jazyka – v publicistických textech, které užívají zejména neutrální spisovnou vrstvu jazykových prostředků, se za účelem aktualizace vyjádření sahá po jazykových prostředcích z např. knižní či hovorové jazykové vrstvy.⁶⁶ Žurnalisté přistupují k záměrnému užití nespisovného jazyka z nejrůznějších důvodů (viz kapitola 2.1.2).

Metajazykový charakter vyjadřování – „*Některé výrazy a spojení s nimi jsou nespisovné a autor projevu si tuto skutečnost plně uvědomuje. V psaném projevu je signalizuje uvozovkami, jimi nespisovnost i jinou příznakovost výrazu omlouvá.*“⁶⁷ Mezi prostředky metajazykového vyjádření patří dále intertextovost či časté užití parenthesí (viz výše).⁶⁸

Přejatá slova – do současné publicistiky pronikají z různých oblastí (např. ekonomika, informační technologie). Přestože se v českém jazyce nabízí vhodný ekvivalent, autoři stále častěji sahají po přejatých slovech a jejich podoba bývá počesťována

⁶⁴ Tamtéž, s. 258–259

⁶⁵ Tamtéž, s. 259–260

⁶⁶ Tamtéž, s. 261

⁶⁷ Tamtéž, s. 261

⁶⁸ Tamtéž, s. 261–262

(*business – byznys*). Do publicistických textů vstupují mimo jiné i cizojazyčné frazémy (*ad absurdum, in memoriam*).⁶⁹

2.1.2 Spisovnost a nespisovnost v publicistických textech

„Publicistika se stále více diferencuje podle toho, komu jsou jednotlivé noviny, časopisy, rozhlasové nebo televizní pořady určeny a jací autoři v nich přicházejí ke slovu.“⁷⁰ Zatímco vedle nároků na čtivost, přesvědčivost a logickou výstavbu textu je u psaných textů kladen nárok také na převážnou spisovnost sdělení, v publicistice mluvené pozorujeme postupný příklon k nespisovným jevům. Důvodem užití nespisovných jazykových prostředků může být kromě nízkého stupně oficiálnosti, neformálního prostředí či nedostatečných zkušeností mluvčího i přehnaná hyperkorektnost sdělení.⁷¹ V psaném projevu se rovněž můžeme setkat s nemotivovaným užitím nespisovných vyjádření, mezi něž patří nedostatky v rovině morfologické (např. ve 3. osobě plurálu vyjádření *oni to ví*, namísto spisovného tvaru *vědí*), syntaktické (anakolut, zeugma, kontaminace) či v oblasti slovotvorby (např. *kabelovka* namísto *kabelová televize*).⁷²

Odchyly od spisovného jazyka ovšem mohou být i autorským záměrem, tato nespisovná vyjádření bývají v textu označena uvozovkami, není to však pravidlem. Nutno zmínit, že uvozovky plní v textu další funkce (označují citace, citově zabarvené výrazy, výrazová klišé, v některých případech i frazeologická vyjádření).⁷³ K užití nespisovných jazykových prostředků vedou autory různé záměry, Minářová zmiňuje např. snahu o navození autentičnosti konkrétní situace, k níž se váže komunikace, výraznější vyjádření expresivity nebo úsilí o bezprostřednost komunikace.⁷⁴

⁶⁹ Čechová, Marie, Krčmová, Marie, Minářová, Eva. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. s. 262

⁷⁰ Kraus, Jiří. *Novinářská čeština*. In: *Čeština, jak ji znáte i neznáte*. Praha: Academia, 1996. s. 172

⁷¹ Tamtéž, s. 172–173

⁷² Minářová, Eva. *Nespisovnost na stránkách denního tisku*. In: Šrámek, Rudolf (ed.) *Spisovnost a nespisovnost dnes*. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 201

⁷³ Minářová, Eva, Chloupek, Jan. *Výrazy v publicistickém textu označené uvozovkami*. In: *Naše řeč*, roč. 66, 1983, s. 14–22

⁷⁴ Minářová, Eva. *Nespisovnost na stránkách denního tisku*. In: Šrámek, Rudolf (ed.) *Spisovnost a nespisovnost dnes*. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 202

2.2 Dělení publicistického stylu

Publicistický styl se dále vnitřně diferencuje na dílčí funkční styly, a to styl zpravodajský, analytický a beletristický, jež budou dále popsány v následujících podkapitolách.

2.2.1 Zpravodajský styl

Zpravodajský styl se vyznačuje svou informativní a částečně i odborně sdělnou funkcí. Prostřednictvím zpravodajských textů jsou čtenáři informováni o aktuálních tématech a událostech. Texty jsou objektivní, stručné a konkrétní, zpravují zejména o tématech z politické, ekonomické či společenské oblasti.⁷⁵ „*Pro zpravodajský styl je příznačná (...) převažující nociónalita výrazových prostředků, více než užitý jazykový materiál upoutává novost a překvapivost tématu. Výběr výrazových prostředků je veden snahou o nezaujatou a úplnou informaci*“⁷⁶ Z hlediska jazykové stránky je typické užívání spisovného neutrálního jazyka, terminologických výrazů, publicismů a v poslední době i slov přejatých. Autoři pro svá vyjádření volí spíše kratší jednoduché věty s častým výskytem několikanásobných či postupně rozvíjejících větných členů, jimiž je dosahováno žádoucí kondenzace textu, tedy předání co největšího množství informací v co nejkratším čase.⁷⁷

Základními útvary zpravodajského stylu jsou zpráva, rozšířená zpráva, oznámení, výzva, komuniké, publicistický referát či reportáž. Výstavba zpravodajských útvarů je typická uvedením stěžejní informace již na začátku textu (mnohdy již v titulku) a dalším postupným doplňováním či objasňováním informací v následujících částech textu.⁷⁸

2.2.2 Analytický styl

Oproti zpravodajskému stylu, ve kterém jsou objektivně zprostředkovávány nové informace, analytický styl tato sdělení doplňuje o autorské komentáře a hodnocení, jejichž

⁷⁵ Minářová, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, 2011. s. 172

⁷⁶ Čechová, Marie, Krčmová, Marie, Minářová, Eva. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. s. 263

⁷⁷ Tamtéž, 263–264

⁷⁸ Tamtéž, 264–266

prostřednictvím je naplňována pro publicistický styl tolik příznačná persvazivní funkce. Primárním cílem není předání nových informací, ale vyjádření osobního postoje autora, předkládání argumentů a analyzování sdělovaných informací.⁷⁹ Stejně jako ve zpravodajském stylu se ve stylu analytickém uplatňuje jistá modelovost a automatizace vyjádření, výrazně jsou však užívány prostředky aktualizace, jako jsou např. frazémy a obrazná vyjádření. (viz kapitola 2.1.1). „Zajišťují realizace funkce persvazivní a získávací, neboť obraznost vyjádření poutá pozornost adresáta, projev je emocionálnější, a proto působivější.“⁸⁰

Mezi analytické útvary patří úvodník, komentář, glosa, recenze a kritika, interview, proslov či diskuze a polemika.⁸¹

2.2.3 Beletristický styl

Specifickým publicistickým projevem jsou texty beletristické, jež stojí na pomezí publicistického a uměleckého stylu. Je zde patrná vysoká míra autorské subjektivity a aktualizace vyjádření. Tyto texty plní jak funkci informativní a persvazivní, tak funkci estetickou. Oproti uměleckým textům ovšem obrazná vyjádření nevedou k poetizaci textu, nýbrž k intenzifikaci vyjádření.⁸²

V beletristickém stylu se uplatňují zejména vyprávěcí a popisné slohové postupy, typickými útvary jsou fejeton, sloupek, črta, reportáž a medailonek.⁸³

2.3 Znaky seriózního a bulvárního tisku

Jednotlivé publicistické projevy se liší jak užívaným jazykem, tak zpracovávanými tématy, protipóly v tomto ohledu představují bulvární a seriózní tisk. Rozdíl mezi bulvárním a seriózním tiskem je patrný již na první pohled. Bulvární tisk obsahuje větší množství fotografického materiálu, mnohdy je fotografie rozprostřena na celou stranu a text je vepsán přímo do ní. Stranám dominují výrazné barevné titulky, které mají za úkol upoutat čtenářovu

⁷⁹ Minářová, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, 2011. s. 174

⁸⁰ Tamtéž, s. 175

⁸¹ Čechová, Marie, Krčmová, Marie, Minářová, Eva. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. s. 266–268

⁸² Minářová, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, 2011. s. 176–177

⁸³ Čechová, Marie, Krčmová, Marie, Minářová, Eva. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. s. 268–269

pozornost, přičemž jsou mnohdy zkreslené a zcela neodpovídají sdělení v navazujícím textu. Diference lze pozorovat i v míře obsaženého textu, seriózní tisk obsahuje mnohem větší množství textu než tisk bulvární.

Vlivem orientace na ekonomický zisk ovšem v dnešní době seriózní média podléhají trendu bulvarizace. Procesem bulvarizace rozumíme koncentraci pozornosti na kuriózní témata, titulky jsou výraznější a údernější, zvyšuje se podíl placené inzerce a dochází k tzv. deformaci významu sdělení.⁸⁴ „*Bulvární tisk tak způsobuje u svého čtenáře degradaci významu informací o politickém dění ještě dříve, než mu je předá; už pouhým vnějším vzhledem mu ohlašuje, že mají pro něho stejnou cenu jako informace o kriminalitě, o soukromém životě celebrit nebo o přírodních kalamitách*“⁸⁵

Seriózní zpravodajství by si mělo zachovávat objektivitu, nemělo by být motivováno komerčně ani propagandisticky. V první řadě by ovšem mělo dodržovat normy žurnalistické etiky. V České republice tuto normu představuje *Etický kodex novináře* vypracovaný Syndikátem novinářů České republiky.⁸⁶

V této práci představuje zástupce seriózního tisku deník Mladá fronta DNES, který sám sebe prezentuje jako „*největší seriózní deník v České republice*“.⁸⁷ Mladá Fronta DNES zprostředkovává zpravodajství jak domácí, ekonomické a kulturní, tak zahraniční, regionální a sportovní. Výtisk bývá pravidelně doplňován o speciální přílohy a časopisy.⁸⁸ S počtem 494 tisíc prodaných výtisků na vydání za poslední dvě čtvrtletí je Mladá fronta DNES druhým nejčtenějším celostátním deníkem.⁸⁹

Bulvární zpravodajství definuje *Encyklopedie praktické žurnalistiky* jako „*jakékoli neseriózní médium, které přináší neověřené informace, specializuje se pouze na senzace*

⁸⁴ Pácl, Pavel. *O bulvarizaci českých médií*. In: *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2005. s. 151

⁸⁵ Tamtéž, s. 151

⁸⁶ Bartošek, Jaroslav. *Základy žurnalistiky*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, Fakulta multimediálních komunikací, 2002. s. 50-51

⁸⁷ *Portfolio MFDNES* [online], MAFRA: © 2020 [cit. 5. 6. 2020]. Dostupné z:

<<https://www.mafra.cz/portfolio.aspx?y=mafra/portfolio-mfd.htm>>

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ *Nová data čtenosti přinesla deníkům relativně příznivé výsledky* [online], MediaGuru: © 2020 [cit. 5. 6. 2020]. Dostupné z: <<https://www.mediaguru.cz/clanky/2020/05/nova-data-ctenosti-prinesla-denikum-relativne-priznive-vysledky/>>

*a podává je jednoduchou a zábavnou formou, která nenutí k přemýšlení, ale pouhé konzumaci (...), také často směšuje realitu s iluzemi a preferuje skandály a neštěstí, které prezentuje jako nejdůležitější zprávy“.*⁹⁰ Bulvární tisk je v této práci zastupován deníkem Blesk, který je dlouhodobě nejčtenějším tištěným médiem v České republice. Za poslední dvě čtvrtletí bylo prodáno 827 tisíc výtisků na jedno vydání.⁹¹ Tato čísla vypovídají o čtenářských preferencích, a je tedy zřejmé, že bulvární tisk je čtenářsky lákavější než tisk seriózní.

⁹⁰ Osvaldová, Barbora a kol. *Encyklopedie praktické žurnalistiky*. Praha: Nakladatelství Libri, 1999. s. 32

⁹¹ *Nová data čtenosti přinesla deníkům relativně příznivé výsledky* [online], MediaGuru: © 2020 [cit. 5. 6. 2020]. Dostupné z: <<https://www.mediaguru.cz/clanky/2020/05/nova-data-ctenosti-prinesla-denikum-relativne-priznive-vysledky/>>

III. Metody a cíle práce

Předmětem zkoumání této práce je analýza frazeologických jednotek vyskytujících se v publicistických textech. Na základě odborné literatury je v první kapitole představena lingvistická disciplína frazeologie, dále jsou charakterizovány její základní jednotky frazém a idiom a popsány základní funkce těchto jednotek. V další části je z důvodu nejednotnosti klasifikace panující v této lingvistické oblasti představeno vícero členění dle jednotlivých pojetí autorů.

Druhá kapitola se věnuje charakteristice publicistického stylu, jazyku užívanému v tomto funkčním stylu a s ním souvisejícími výrazovými prostředky, mezi něž patří právě frazémy a jejich modifikace. Dále je představeno dělení publicistického stylu a zvláštní podkapitola je věnována porovnání znaků seriózního a bulvárního tisku.

Pro vlastní analýzu byla vybrána periodika BLESK a pražské vydání MF DNES, analyzovaný korpus tvoří frazeologické jednotky nalezené v těchto denících v období od 2. 1. 2020 do 31. 3. 2020. Před samotnou excerpcí materiálu k analýze byla vyhledána a prostudována odborná literatura zabývající se problematikou frazeologie, zejména pak publikace *Frazeologie a idiomatika česká a obecná* (F. Čermák, 2007) a *Česká lexikologie* (J. Filipec, F. Čermák, 1985). Nalezené jednotky byly vyhledány v příslušných dílech *Slovníku české frazeologie a idiomatiky*, přičemž byla ověřena jejich frazeologická podstata.

Vlastní analýza je provedena na základě formálně strukturní klasifikace vycházející z publikace *Frazeologie a idiomatika česká a obecná* (F. Čermák, 2007). Při klasifikaci frazeologických jednotek je operováno pouze s unikátními frazémy, nikoli s duplicitami, neboť výrazně zvýšený výskyt jednoho a téhož frazému by mohl mít za následek zkreslení poměru výskytu jednotlivých strukturních typů. Struktury jsou určovány na základě slovníkové podoby frazému. V kapitolách zabývající se analýzou modifikací frazeologických jednotek a výskytem frazémů v jednotlivých částech textů jsou již zohledňovány veškeré nalezené frazémy, neboť podstata zkoumání není výskytem duplicit narušena. Analýza je provedena jak kvalitativně, tak kvantitativně. Zjištěné výsledky jsou následně porovnány mezi oběma zkoumanými periodiky.

IV. Vlastní analýza

Analyzovaný korpus tvoří celkem 1 675 nalezených jednotek, z toho 778 jednotek je unikátních. S ohledem na jednotlivá periodika bylo v deníku BLESK nalezeno celkem 1 138 frazémů (596 unikátních), v Mladé frontě DNES se vyskytovalo 537 frazémů (329 unikátních).

Analýza výskytu jednotlivých strukturních typů frazémů je provedena na základě formálně strukturní klasifikace (viz kapitola 1.3.4) založené na slovnědruhově platnosti vstupních komponentů. V rámci zamezení zkreslení výsledků výskytem duplicitních frazémů jsou předmětem analýzy zastoupených typů jednotek pouze unikátní frazémy. V analýze výskytu frazémů v jednotlivých částech textu a druzích modifikací je již operováno i s duplicitními frazémy. Veškeré kroky analýzy jsou provedeny nejprve v jednotlivých denících a výsledky jsou následně porovnány mezi sebou. Každý jednotlivý typ je doplněn o konkrétní příklad, jenž obsahuje daný frazém, celkový korpus analyzovaných frazémů je uveden v příloze.

3 Klasifikace frazeologických jednotek

3.1 Kolokační frazémy

Kolokační frazémy se dle zastoupených komponentů dále dělí na autosémantika, synsémantika, kombinaci autosémantik a synsémantik. Dalšími skupinami kolokačních frazémů jsou přirovnání, verbonominální struktury a binominály. Vzhledem ke skutečnosti, že při excerpici materiálu bylo podmínkou kritérium polylexicality, expresivity, celistvosti významu, reprodukovatelnosti a zejména obraznosti, nepředpokládá se v excerpovaném korpusu výskyt verbonominálních kvazifrazémů či frazémů tvořených čistě synsémantikou.

3.1.1 Komponenty zastoupené autosémantiky

V excerpovaném korpusu byly nalezeny následující základní struktury, které se dále člení na jednotlivé podtypy rozdělené do tří skupin dle výskytu substitutů jednotlivých

komponentů, explicitního vyjádření relace mezi jednotlivými komponenty (prostřednictvím předložky či spojky) a výskytu subtypů o více komponentech.

BLESK

Substantivum-Verbum (S-V)

Základní struktura:

- S-V (2x): *Stačí si koupit Blesk nebo Nedělní Blesk, jednou trhnout a okamžitě víte, jestli se na vás **usmálo štěstí**.*

Subtypy o více komponentech:

- V-S-Vprep(S) (1x): *Celý večer **na ní mohl oči nechat**.*
- S-VprepS (1x): ***Smůla se mu ale lepila na tlapy** do poslední chvíle.*

Verbum-Substantivum (V-S)

Základní struktura:

- V-S (67x): *Ten rok zpoždění může **nadělat** v českém národ'áku **rotyku**.
Venezuelský majitel klubu Valentiner **vzal roha**.*

Explicitní vyjádření relace mezi komponenty:

- VprepS (136x): *Prostě moc **tlačí na pilu**, a když se hned nedaří, končí.
Hosté se totiž musejí pořádně **plácnout přes kapsu**.*
- VprepPron (3x): *Bolek Polívka **do toho potřetí praštil***
- Vprep(S)prepS (2x): ***Do rekonstrukce se pustila po hlavě**.*
- Vkon-prepS (1x): *Harry vše **zbaštil i s navijákem**.*

Subtypy o více komponentech:

- V-A-S (29x): *Když už na to ale dojde, snaží se **dělat mrtvého brouka**.*
- V-Num-S-(prepS/ADV) (1x): *Už **byl jednou nohou ve Spartě**, jenomže kvůli trablům s kolenem přestup padl.*
- V-Pron-S (3x): *„**Má svou hlavu**. Vždycky si dělal a dodnes dělá, co chce.“*
- V-S-ADV (3x): *„**Kluci si nasadili laťku hodně vysoko**, snad ten výkon*

zopakujeme!“ doufá Kotal.

- V-SkonV-S (1x): **Kážou tam vodu a pijí slivovici!**
- V-S-S (1x): *Druhá by měla **spatřit světlo světa** do měsíce, ...*
- V-Sprep(S) (8x): *„Takže já **nad sebou ještě nelámu hůl**, ...“*
- V-SprepS (21x): *Mrzí ji, že nemůže vystupovat a zpívat, ale **flintu ještě do žita** definitivně **nehodila**.*
- Vprep(S)-S (2x): **Dělá nad ligou kříž**
- VprepA-S (18x): *Těch „20 míčů“, které nabídla Haifa, **neberou** Letenští za **bernou minci**.*
- VprepNum-S (4x): *Pod Řípem zneuznaný kouč Michal Bílek (54) **sedí** daleko za Uralem **na dvou židlích**.*
- VprepPron-S (4x): **Pod svá mocná křídla vzal** Markétu Vondroušovou (20).
- VprepS-S (2x): *V prosinci roku 2019 si „jeho“ poslanci **ušili z ostudy kabát**.*

Adjektivum-Substantivum (A-S)

Základní struktura:

- A-S (53x): *Nechce se vám platit **nekřesťanské peníze** za produkty, se kterými se kšeftuje na internetu?*

Zastoupení komponentů substituty:

- Num-S (5x): **První** takovou **vlaštovkou** byl český preparát, který...
- Num-A (1x): *Arsenal však **dělá první poslední**, aby si svou popularitu pokazil.*
- Pron-S (1x): *Obvolal jsem všechny lidi, se kterými jsem se potkal, a kteří se **tím pádem** stali rizikovými...*

Explicitní vyjádření relace mezi komponenty:

- AprepS (1x): *Sliboval **modré z nebe**, stal se z něj surovec.*
- prepA-S (13x): *Linda Finková (51) by si přála, aby její dcera Viktorie (21) šla studovat a nabírat zkušenosti **za velkou louží**.*
- prep-Pron-S (6x): *Společně s dalšími hotelovými hosty se sice mohou pohybovat po objektu, **na každém kroku** jsou však pod dohledem policie.*

Subtypy o více komponentech:

- V-Num-Sprep(S) (1x): ... řekl Blesku Fenin, který je teď s Kohákem jedna ruka.
- SprepNum-S (1x): *Nebyla to prý vůbec láska na první pohled.*

Substantivum-Adjektivum (S-A)

Základní struktura tohoto typu nebyla v analyzovaném korpusu nalezena.

Zastoupení komponentů substituty:

- prepS-Num (1x): *Princové Harry (35) a William (37) se po dvou letech usmířili, a to v **hodině dvanácté**, než je bude nadobro dělit oceán.*

Explicitní vyjádření relace mezi komponenty:

- prepS-A (2x): *Byl v **rouše Adamově**.*
- SprepA (1x): *Druhá **trefa do černého!***

Adverbium-Substantivum (ADV-S)

Základní struktura tohoto typu nebyla v analyzovaném korpusu nalezena.

Explicitní vyjádření relace mezi komponenty:

- V-ADVprepS (2x): ... tvrdil, že **má hluboko do kapsy** a částečně ho živí matka z důchodu?
- prepADV-S-ADV-S (1x): ***Za poměrně málo peněz** Boston dostává opravdu **hodně muziky**.*

Verbum-Adjektivum (V-A)

Základní struktura:

- V-A (3x): „Známe se už delší dobu, jmenuje se Lenka, “ **kápl božskou** „Dominátor“.

Explicitní vyjádření relace mezi komponenty:

- VprepA (4x): *Agresor **vzal do zaječích!***

Subtypy o více komponentech:

- VprepS-A (2x): *Chomutovští hokejisté **nemají na růžích ustláno**.*

- V-S-A (1x): „*To se můžu svlíkat, jak chci, a je mně to stejně **prd** platné,*“ ...

Verbum-Adverbium (V-ADV)

Základní struktura:

- V-ADV (7x): *Jinde to ale tak **černě** nevidí.*
***Přišlo** to vniveč.*

Subtypy o více komponentech:

- VprepS-ADV (1x): ***S pravdou ven šla** Shannen v emotivním rozhovoru pro stanici ABC.*

Adjektivum-Adverbium (A-ADV)

Základní struktura:

- A-ADV (2x): *To fanové, kteří vážili 300kilometrovou cestu z Prahy na Andriův stadion, byli po závěrečném hvizdu **rozpálení** dobřela.*

Substantivum-Substantivum (S-S)

Základní struktura:

- S-S (13x): *Takový byl její dlouhý **podzim** života, jak ho pospala v knize *Náš život pod pěti kruhy*.*

Explicitní vyjádření relace mezi komponenty:

- prepS-S (2x): *Není možné jít ven ani v noci **pod rouškou tmy**.*
- prepS-prepS (1x): *Z rozchodu s Jakubem Prachařem (36) se Agáta již oklepala a Silvestr rozhodně neproseděla **s rukama v klíně**, ...*
- SprepS-(S) (1x): *A to byla jen další **voda na mlýn** všem „hejtrům“, kteří se do ní už poněkolkáté opřeli.*
- SprepS (7x): *A **třešnička na dortu**?*

Subtypy o více komponentech:

- SprepS-S (1x): *„Lidstvo se teď nachází v temném tunelu, olympijské hry v Tokiu mohou být **světlem na konci tohoto tunelu**,“ řekl...*
- SprepA-S (1x): *Ivana si na tento **boj s větrnými mlýny** bude muset zvyknout.*

Verbum-Verbum (V-V)

Základní struktura tohoto typu nebyla v analyzovaném korpusu nalezena.

Subtypy o více komponentech:

- V-S-V (1x): *Situace, nad kterou **zůstává rozum stát**, se odehrála ve středu v pražských Řeporyjích.*

Adjektivum-Adjektivum (A-A)

Základní struktura:

- A-A (1x): *Jenže když fandové Frölundy dorazili na hradecký zimák, viděli jen **velký kulový**...*

MF DNES

Substantivum-Verbum (S-V)

Základní struktura tohoto typu nebyla v analyzovaném korpusu nalezena.

Subtypy o více komponentech:

- S-VprepS (2x): *Některým projektům se zkrátka **lepší smůla na paty**, ...*

Verbum-Substantivum (V-S)

Základní struktura:

- V-S (45x): *„Také jsme podporovali stejné zvýšení důchodů jako ANO a není důvod, aby za to **slízl smetanu** jen premiér Babiš.“*

Explicitní vyjádření relace mezi komponenty:

- VprepS (66x): *„...a říkat, že jsme něco chtěli **zamést pod koberec**,“ řekla Janderová*
- Vprep(S)prepS (1x): *... že se při natáčení sami bavili a že **se do projektu vrhli** opravdu **po hlavě**...*

Subtypy o více komponentech:

- V-A-S (11x): ***Hořkou pilulku** budou muset **spolknout** obě strany, Izraelci i Palestinci*
- V-S-ADV (1x): *A nostalgici, kteří teskní po grungeových časech, od ní nejspíš **dají ruce pryč**.*
- V-Sprep(S) (5x): *Ve **střelbě** totiž musel **mít prsty** někdo, kdo o pondělní neplánované zastávce Jindřicha Pešáka věděl.*
- V-SprepS (17x): *I když novinka **díru do světa neudělá**, minimálně za odvahu si zaslouží uznání.*
- V-VprepS-(S) (1x): *Pravicová opozice, která jinak této **vládně nemůže přijít na jméno**, ji za to chválí a opatření podporuje.*
- VprepA-S (11x): *Zvlášť brilantní je Eminem ve skladbě Unaccomodating, v níž se **pouští na tenký led**, když zmiňuje teroristický útok...*
- VprepNum-S (2x): *Jsmo národ, který potřebuje **táhnout za jeden provaz**.*
- VprepPron-S (2x): *Na brankáři Godlovi je vidět, že kvůli zraněnému kotníku **není ve své kůži**, což ilustroval i druhý spartánský gól.*

Adjektivum-Substantivum (A-S)

Základní struktura:

- A-S (26x): *Ovšem stačí se podívat o patro níž a **růžové brýle** spadnou.*

Zastoupení komponentů substituty:

- Num-S (4x): *A **jedním dechem** informoval, že ve středně vrcholové politice má KDU-ČSL celkem 22 gayů a leseb.*
- Num-A (1x): *Čína včera prokázala, že je odhodlaná učinit **první poslední**, aby zastavila šíření zákeřného koronaviru.*

Explicitní vyjádření relace mezi komponenty:

- AprepS (1x): *...Real mu před třemi lety nabízel **modré z nebe**, dokonce víc než Ódegaardovi.*
- prepA-S (8x): *Jak se asi oni, **na stará kolena**, vyznají ve stále rostoucí změti alternativních pravd a lží?*

- prepPron-S (2x): *Kdyby Trump chtěl odvetu za každou cenu, nečekal by.*

Subtypy o více komponentech:

- A-A-S (1x): *Krize kolem koronaviru ověřila, že rčení o „**zlatých českých ručičkách**“ má reálné základy.*

Verbum-Adjektivum (V-A)

Základní struktura:

- V-A (2x): *Erdogan **dostal zelenou** na vyslání vojáků do Libye*

Explicitní vyjádření relace mezi komponenty:

- VprepA (3x): *Žilinský majitel Antošík **se nestavěl na zadní?***

Subtypy o více komponentech:

- V-S-A (2x): *...řekl, že do jeho útvaru **má dveře otevřené.***

Verbum-Adverbium (V-ADV)

Základní struktura:

- V-ADV (5x): ***Hraje skoro vabank.***

Subtypy o více komponentech:

- VprepS-ADV (1x): *Potíž je, že nakonec, ..., **se musí s pravdou ven.***

Adjektivum-Adverbium (A-ADV)

Základní struktura:

- A-ADV (1x): *Kremlíkova **malá domů***

Substantivum-Substantivum (S-S)

Základní struktura:

- S-S (8x): *Amerika šla spát, aniž se dozvěděla, jak ostře sledovaný **křest ohněm** pro kandidáty dopadl.*

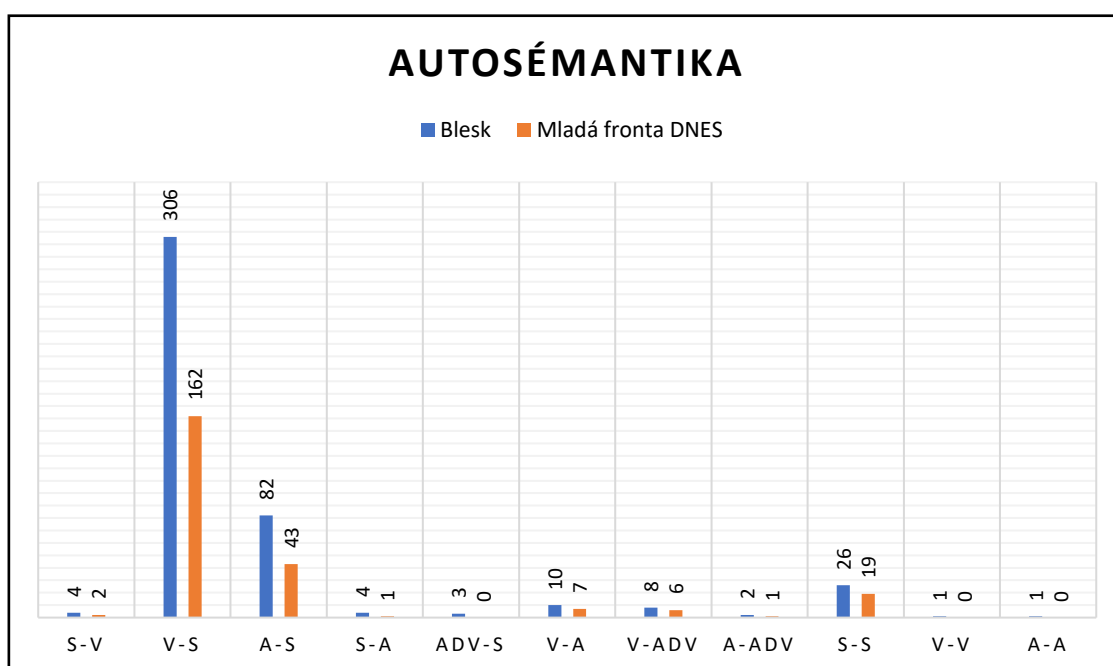
Explicitní vyjádření relace mezi komponenty:

- SprepS (8x): *Ten nejbližší se koná za patnáct dní a je **ticho po pěšině**.*
- prepS-S (2x): *Mýto zatím není **na pořadu dne**.*

Subtypy o více komponentech:

- SprepS-S (1x): *Právě ono pověstné **světlo na konci tunelu** dalo novince i název.*

Porovnání výsledků

Graf 1: Komponenty zastoupené autosémantiky

V analyzovaném korpusu byla v obou denících nejbohatší struktura typu verbum-substantivum (V-S) následovaná strukturami typu adjektivum-substantivum (A-S) a substantivum-substantivum (S-S). Ve všech typech struktur převažuje bulvární tisk počtem výskytů nad seriózním deníkem, v některých strukturách dokonce téměř dvojnásobně. Pro oba deníky ovšem platí, že více než polovina jednotek s komponenty zastoupenými autosémantikou je tvořena strukturou typu verbum-substantivum (Blesk 68,5 %, MF DNES 67 %), u druhé nejčastěji zastoupené struktury adjektivum-substantivum je to v obou periodikách zhruba 18 %. Poměrně výrazná je substantivní struktura S-S, následovaná

strukturou verbum-adjektivum (V-A) a verbum-adverbium (V-ADV). Zbylé struktury nejsou výrazně zastoupeny, struktury typu adverbium-substantivum (A-S) a verbum-verbum (V-V) a adjektivum-adjektivum (A-A) se v deníku Mladá fronta DNES vůbec nevyskytují.

3.1.2 Komponenty zastoupené kombinací autosémantik a synsémantik

Do struktur zde vstupují neplnovýznamové slovní druhy, které významu nabývají až ve spojení se slovem plnovýznamovým. Jedná se o prepozice a konjunkce, dále pak o partikule, interjekce a zcela specifická monokolokabilní slova (slova, která do jazyka vstupují pouze ve spojení s daným komponentem či jeho variacemi⁹²).

Vzhledem k nízkému počtu nalezených struktur tohoto druhu struktury dělíme dle slovnědruhové platnosti jádra frazému na struktury substantivní, verbální a adverbiální.

BLESK

Substantivní struktury

- mono-S (1x): *Jenže sudí u videa tuhle situaci hodnotili „báj voko“ ...*
- prep-S (2x): *..., napsal bez obalu moderátor Libor Bouček (39).*
- prep(S)-Part-S (1x): *Bez vrtulníku ani ránu!*
- Part-S (1x): *... rodina neuvidí ani vindru!*

Verbální struktury

- Kon-V (1x): *Co nevidět se rozjede rozvodové řízení Dominiky Gottové (46) se zadluženým Timem Tolkkim (53).*
- V-Int (1x): *Těšil se, jak zamává narvaným tribunám, a pak dá své bohaté biatlonové kariéře vale.*

⁹² Čermák, František. *Idiomatika a frazeologie češtiny*. Praha: Univerzita Karlova, 1982. s. 35

Adverbiální struktury

- ADV-mono-ADV-Int (1x): ... *naznačil manažer Lipska, že pokračování ve stylu „Navrch huj, vespod fuj“ nepřipustí.*

MF DNES

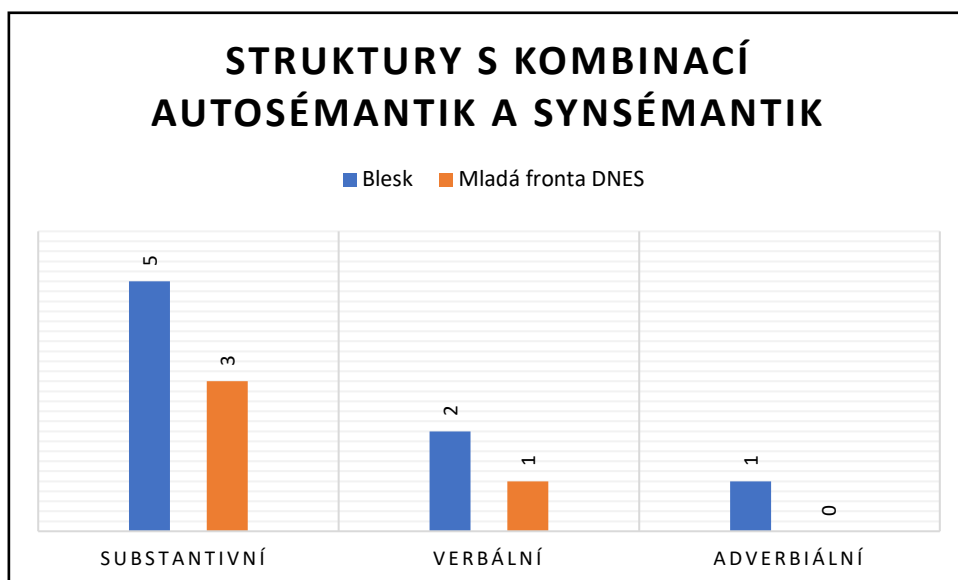
Substantivní struktury

- prep(S)-(V)-Part-S (1x): ... a **beze zbraně** mnoho lidí **nedá ani ránu**, ...
- prep-S (1x): *Husitská trilogie v kostce*
- V-Part-S (1x): ... a *partajní špičky na to neřekly ani „popel“*

Verbální struktury

- kon-V (1x): *Zůstal doma v Norsku, kde se stará o manželku Heddu, která má co nevidět porodit jejich prvního syna.*

Porovnání výsledků

Graf 2: Komponenty zastoupené kombinací autosémantik a symsémantik

Frazémy tohoto typu se v korpusu vyskytují pouze ojediněle, celkem bylo nalezeno 12 struktur, z toho 4 v deníku Mladá fronta DNES a 8 v deníku Blesk. Opět zde platí,

že v bulvárním periodiku je výskyt struktur dvojnásobný nad seriózním deníkem. V obou denících převažují substantivní struktury nad strukturami verbálními a adverbialními, ovšem v deníku Mladá fronta DNES nebyly struktury adverbialní nalezeny vůbec. Verbální struktury tvoří u obou deníků čtvrtinu z celkově nalezených frazémů tvořených kombinací autosémantik a synsémantik.

3.1.3 Binomiály

Binomiály jsou struktury tvořené z komponentů zpravidla stejného slovního druhu. Rovněž jako v předchozím členění budou jednotky rozděleny dle slovnědruhé platnosti na substantivní, adjektivní, adverbialní, verbální a další.

BLESK

Substantivní struktury

- prep-S-kon-prep-S (2x): *Díky oblíbené taneční soutěži se z nich staly kamarádky **na život a na smrt**.*
- prep-S-prep-S (7x): *... a občané dál musí běhat z **místa na místo**...*
- S-kon-S (7x): *„Podle mě strava není **alfou a omegou** toho, jestli člověk dobře lyžuje.*
- S-S (1x): *Češi se totiž **zuby nehty** snaží udržet dvě místa pro Ligu mistrů v sezoně 2021/22, ...*
- S-S (mono) (2x): ***Cestou necestou***
- S-prep-S (7x): ***Bok po boku** jsou ale k vidění jen v Čarodějce, ...*

Adjektivní struktury

- A-prep-A (1x): *A teď to má Dominika opět **černé na bílém**.*

Verbální struktury

- V-V (1x): *Propad je to podle expertů tak zásadní, že čerpadláři **chtě nechtě** budou muset zlevňovat.*

Adverbiální struktury

- ADV-ADV (1x): „Příba“ byl několik let nejlepším gólmanem **široko daleko**.
- ADV-kon-ADV (3x): Ministryně financí Schillerová to na sociálních sítích kvůli pivnímu nepořádku schytává **dnes a denně**.

Ostatní struktury

- prep-Pron-prep-Pron (1x): Přezdívku střecha Evropy nemá Česká republika **pro nic za nic**.

MF DNES

Substantivní struktury

- prep-S-prep-S (3x): **Z očí do očí** bychom si nedovolili říct některé věci, ...
- S-kon-S (5x): ... na severu totiž dělají hokej způsobem, který má **hlavu a patu**.
- S-S (1x): Přebírá totiž standardy EU, tedy něco, co Boris Johnson **zuby nehty** odmítá.
- S-S (mono) (1x): A mydlí se **hlava nehlava**.
- S-prep-S (4x): ..., jak jsou státní správa a významné instituce **krok za krokem** systematicky a záměrně politicky rozkládány a privatizovány.

Verbální struktury

- V-V (1x): ..., psychika **chtě nechtě** pracuje a úsměv se mnohdy promění v křeč

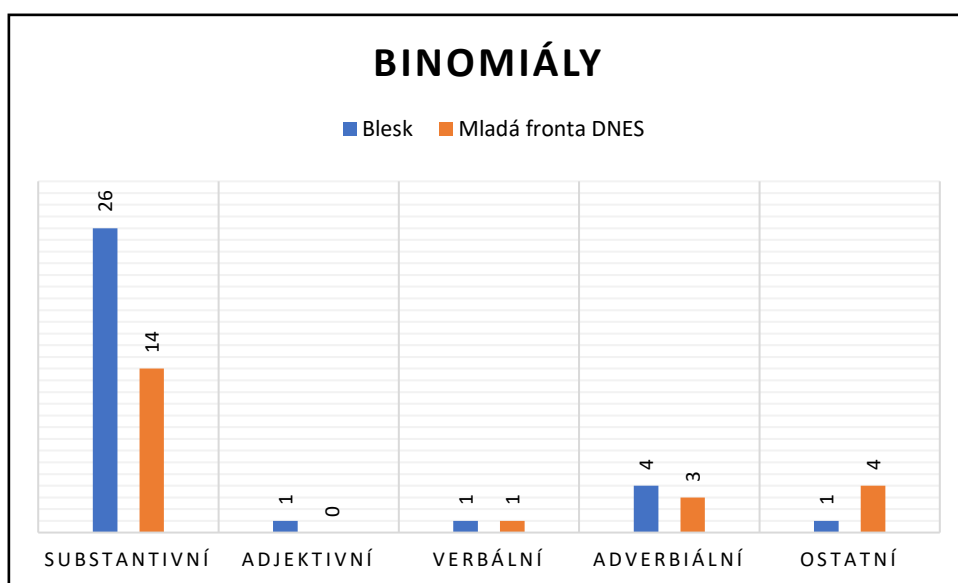
Adverbiální struktury

- ADV-ADV (1x): **Pusto, prázdno** a pach dezinfekce
- ADV-kon-ADV (2x): Muslimské oběti **zkrátka a dobře** neexistují, ...

Ostatní struktury

- Pron-prep-Pron (1x): *Kdo s koho*
- ADV-mono (1x): *Před volbami do Sněmovny v příštím roce pak projedou zemi „křížem krážem“.*
- Int-kon-A (1x): *Johannes je i na střelnici **hop, nebo trop.***
- Int-Int (1x): *Zabereme! **Hej rup!***

Porovnání výsledků

Graf 3: Binomiály v roli komponentů

Frazémy v podobě binomiálů byly nalezeny celkem v 54 případech (Blesk 33x, MF DNES 21x). Stejně jako u předchozího členění se nejvýrazněji uplatňuje struktura substantivní, která u deníku Blesk představuje 79 % a u MF DNES 67 % výskytů. Druhou nejpočetnější skupinou jsou binomiály adverbiální (Blesk 12 %, MF DNES 14 %). Počet nalezených verbálních struktur je shodný. Zatímco struktura adjektivní se v seriózním tisku nevyskytovala, ostatní binomiální struktury dominují nad strukturami téhož typu nalezenými v deníku Blesk.

3.1.4 Přirovnání

U přirovnání rovněž jako u autosémantik v roli komponentů rozlišujeme základní strukturu a její variace. Ke struktuře přirovnání viz kap. 1.3.1.

BLESK

- V-AkS (5x): **Šťastná jako blecha je** Adriena Černíková Škodová (69) z Bělé pod Bezdězem na Mladoboleslavsku.

Vícekomponentové subtypy

- V-AkSprepS (1x): ... **zůstal příbramský prezident Jaroslav Starka (64) tajemný jako hrad v Karpatech** i po včerejší schůzce s Karlem Jarolímem.
- V-AkA-S (1x): ..., **ale z hostování si ho může stáhnout AS Řím, kde byl nešťastný jako šafářův dvoreček**
- V-SkS (3x): **Kriminalisté zabavili například luxusní Bentley... (...) a peněz jako šlupek!**

Vícekomponentové subtypy

- V-Sk-prepA-S (1x): **Oproti Praze jsou však v Česku místa, kde byla zima jako v ruském filmu.**
- VkA (5x): **Za spuštění a provoz systému elektronických dálničních známek (...) bude ministerstvo dopravy platit jako mourováté.**

Vícekomponentové subtypy

- VkAprepS (1x): **Jenomže v novém roce je jako utržený ze řetězu.**
- Vprep(S)kAprepS (1x): **MLátil do toho jako hluchý do vrat, říká rčení.**
- VkS-A (1x): **Jako smyslů zbavená se včera za bílého dne chovala žena (56) ve vinotéce v Praze 10.**
- VkADV (1x): **Oba jsou v posilovně jako doma.**
- VkS (10x): **Lehkomyslně polykala všechny možné léky, které doma objevila, a do toho kouřila jako fabrika.**

Vícekomponentové subtypy

- VkA-S (1x): **Společně s moderátorem večera Jakubem Kohákem řádili jako černá ruka, ale fotbalista překvapivě bez alkoholu.**

- VkNum-S (1x): **Jako jeden muž hlasovali** pro zpřísnění Piráti už na sklonku roku.
- Vk-prepA-S (1x): Děti totiž „**vyrábí**“ **jako na běžícím pásu** – první porodila ve 14 letech, teď s manželem Noelem (48) čekají už 22. potomka!
- Vk-prepS-S (1x): My budeme odškrtnávat správné odpovědi a **počítat to jako za krále Klacka**.
- VkSprepA-S (1x): „**Bylo to jako rána z čistého nebe**.“
- VkSprepS (6x): „On ani komunismus neprožil, a když se vrátil, **choval se jako slon v porcelánu**, a hlavně se snažil, aby dostal zpět své majetky,“ ...

Explicitní vyjádření relace mezi komponenty

- Vk-prepS (7x): *Například na Gold Coast teď **lije jako z konve** už několik dní v řadě, ...*
 - VkV (1x): *Opět **lže, jako když tiskne**.*
- Vícekomponentové subtypy
- Vk-prepS-V (1x): *Americká letuška Christine **jako by z oka vypadla** vévodkyni Meghan*

MF DNES

- V-AkS (1): *Uvedla, že shoda na vyřazení jaderných elektráren **je „tvrdá jako kámen“**.*
 - V-SkS (1x): *To, že mu **tekly po tváři slzy jako hrachy**, ...*
 - VkA (0x)
- Vícekomponentové subtypy
- VkAprepS (1x): *Případů, kdy se stát **chová jako z řetězu urvaný pán**, nikoli jako pokorný sluha, by se našlo bezpočet.*
 - VkADV (1x): *..., na Turnaji mistryň **je poslední roky jako doma**.*
 - VkS (11x): *Kde můžete **dřít jako kůň**, mít předpoklady, ale stejně vám na kolbišti zní slova Žbirkova songu...*

Vícekomponentové subtypy

- VkA-S (3x): *Hokejoví trenéři Miloš Říha a Robert Reichel **se těšili** na*

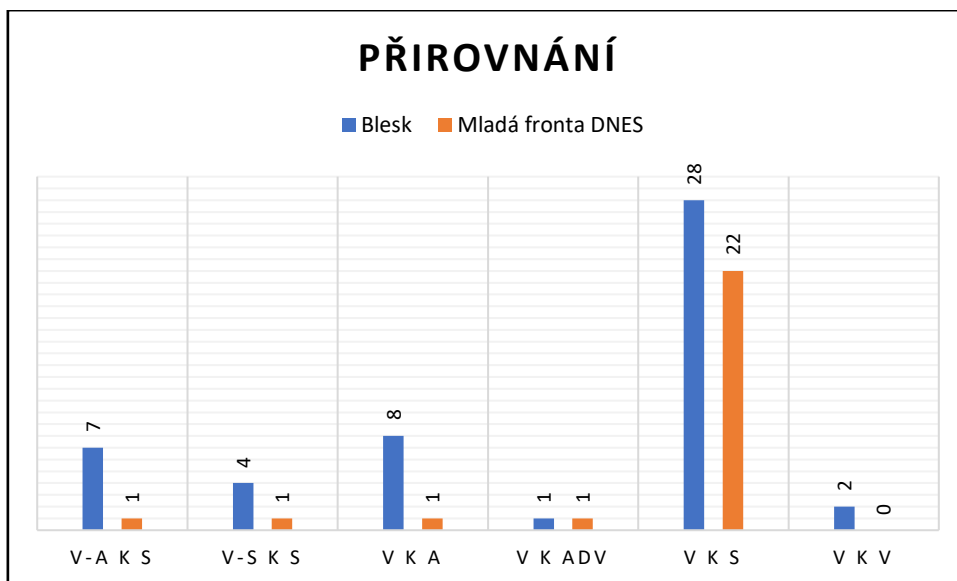
mistrovství světa do Švýcarska jako malí kluci.

- VkPron-S (1x): *Se zajímavým chlápkem, který byl na všech kongresech (...) a tu stranu zná jako svoje boty.*
- VkSprepA-S (1x): *„Zpráva o tom, že zemřel náš předseda Jaroslav Kubera, nás všechny nepochybně zasáhla jako blesk z čistého nebe.“*
- VkSprepS (3x): *...v chaotickém prostředí reálného světa se zhroutí jako domeček z karet.*

Explicitní vyjádření relace mezi komponenty

- Vk-prepS (3x): *Když po útocích z 11. září 2001 vyslal prezident George W. Bush v říjnu téhož roku armádu do Afghánistánu, šlo všechno jako po másle.*

Porovnání výsledků

Graf 4: Zastoupení struktur přirovnání

Z grafu je patrné, že nejbohatší strukturou přirovnání je struktura typu verbum-komparátor-substantivum (VKS). V seriózním deníku tato struktura představuje 85 % výskytů, v bulvárním tisku je to 56 % i přes skutečnost, že počtem jednotek převyšuje deník MF DNES. Struktury typu verbum-komparátor-adjektivum (VKA) a verbum-adjektivum-komparátor-substantivum (V-AKS) jsou počtem výskytů vyrovnané. Struktura verbum-substantivum-komparátor-substantivum (V-SKS) byla v deníku Blesk nalezena zhruba

dvakrát častěji než v MF DNES. V obou periodikách byl nalezen stejný počet jednotek typu verbum-komparátor-adverbium (VkADV). Struktura verbum-komparátor-verbum (VkV) byla nalezena pouze v deníku Blesk, a to ve dvou případech.

3.2 Frazémy propoziční a polypropoziční monosubjektové

Propoziční a polypropoziční monosubjektové frazémy lze vzhledem ke svým různorodým strukturám jen obtížně formálně uspořádat do zástupných skupin. V analýze tedy přistupujeme k dělení na tradiční typy propozičních a polypropozičních frazémů, jako jsou přísloví, pranostiky, okřídlená slova, rady, kontaktné formule či přání.

BLESK

V deníku Blesk bylo nalezeno celkem 57 propozičních a polypropozičních monosubjektových frazémů, z nichž se ve 45 případech jednalo o frazémy verbální, přičemž 39 jednotek obsahovalo verbum ve tvaru přítomném 3. osoby singuláru. Z hlediska tradičního dělení byly nalezeny následující typy propozičních a polypropozičních monosubjektových frazémů:

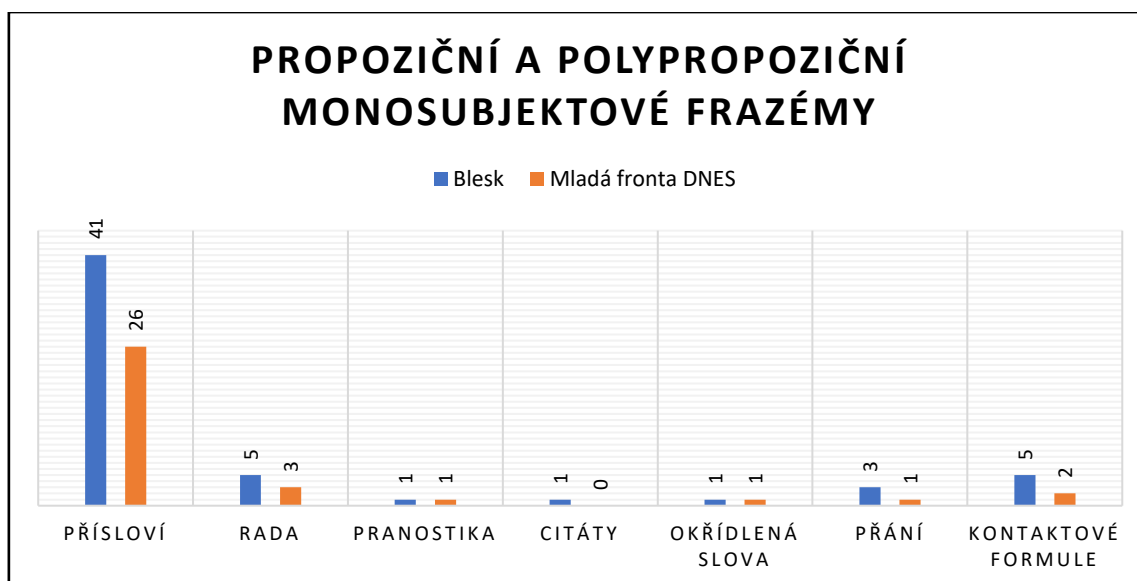
- Přísluví (41x): ***Jedna vlaštovka ale ještě jaro nedělá a to opravdové vítězství může zhodnotit pouze čas.***
*„Můj profesor na chemii mi po zkoušení často říkal, že **kovářova kobyla chodí bosa.**“*
- Rada (5x): ***Přej, a bude ti přáno***
„Nikdy neříkej nikdy, já se ale opravdu vdávat nehodlám.“
- Pranostika (1x): ***Únor bílý, pole sílí? Tak na to můžeme zatím zapomenout.***
- Citáty (1x): ***Malý krok pro lidstvo, obrovský skok pro Brno.***
- Okřídlená slova (1x): ***Zavřete oči, odcházím... Po opakovaných výhrůžkách, že stranu opustí, to poslanec ČSSD Jaroslav Foldyna (59) udělal.***
- Přání (3x): ***Čest jeho památce***
- Kontaktné formule (5x): ***Ale ruku na srdce: Tomáši, je opravdu jihoafrické safari lepší než tenhle poklad?***

MF DNES

V deníku Mladá fronta DNES bylo nalezeno celkem 34 propozičních a polypropozičních monosubjektových frazémů, z nichž 26 bylo verbálního charakteru. 21 jednotek obsahovalo sloveso ve tvaru 3. osoby singuláru. Nalezené typy frazémů dle tradičního dělení jsou shodné s typy nalezenými v deníku Blesk vyjma citátů, které se v korpusu Mladé fronty DNES nevyskytovaly.

- Přísluví (26x): *Kdo chce psa bít, hůl si vždycky najde.*
... jenže *když se dva perou, často se raduje třetí* – třeba Irčan ze zkroušené dílny Netflixu.
- Rada (3x): *Brankář Dominik Hrachovina hokejově dozrál ve Finsku a tvrdí: **Kdo odsud uteče, vyhraje.***
- Pranostika (1x): *Na pranostické moudro „**Únor bílý, pole sílí**“ můžeme v Polabí zapomenout.*
- Okřídlená slova (1x): *Dvojnásob zde platí, že **mouřenín posloužil, mouřenín může jít.***
- Přání (1x): *Fernando, **budiž mu země lehká**, byl pařmen.*
- Kontaktové formule (2x): *A **klobouk dolů**, jak Peťa po takové porážce druhý den udolala Keysovou ve famózním zápase.*

Porovnání výsledků

Graf 5: Typy propozičních a polypropozičních monosubjektových frazémů

Přísluví tvoří u obou deníků převážnou většinu nalezených propozičních a polypropozičních monosubjektových frazémů. V deníku Blesk se přísloví vyskytují v 72 % případů, v MF DNES jsou tyto jednotky zastoupeny v míře 76,5 %. Následují frazémy naplňující charakter rady, přání či kontaktní formule. Míra jejich zastoupení je relativně vyvážená. Pranostiky a okřídlená slova se vyskytují pouze ojediněle, citát byl nalezen pouze v bulvárním tisku.

V celkovém korpusu se nepředpokládá výskyt polypropozičních intersubjektových frazémů, neboť tento typ frazémů je typický pro komunikaci vícero subjektů zpravidla ve smyslu mluvčí-posluchač. Tento typ komunikace není pro publicistický styl charakteristický. Rovněž frazémy lexikální nejsou v korpusu zastoupeny, neboť nesplňují stanovené kritérium polylexicality.

4 Modifikace frazeologických jednotek

V analyzovaném korpusu bylo nalezeno celkem 110 modifikací, což z celkového počtu nalezených frazeologických jednotek činí 6,6 %. V deníku Blesk se modifikace vyskytovaly v 61 případech (5,4 %), v deníku Mladá fronta DNES ve 49 případech (9,1 %).

BLESK

V deníku Blesk byla v oblasti modifikací nejvýrazněji uplatňována metoda substituce (29x), zejména v lexikální rovině. (*Ze sněhu do louže; Čili je navýsost chvalitebné, že se i v zemi trestně stíhaného premiéra najdou spolky, které přiloží bankovky k nadmíru záslužnému dílu.*). Substituce se dále projevila ve změně času (*Příležitost udělala zloděje ze dvou dělníků v Kladně.*) či v záměně relačního prvku (*Fans rudého spolku, kteří při kolosální hanbě s Libercem sborově hulákali: „Všichni ven,“ mu viseli u rtů.*). V textu se vyskytla i autorem explicitně přiznaná substituce, která v textu byla přeškrtnuta a doplněna ustáleným výrazem (*Kdo z vás zavře extraligu krám?*).

Modifikace frazému prostřednictvím doplnění výrazu se vyskytuje ve 12 případech. Doplnění je uskutečněno buďto prostřednictvím shodného atributu, který blíže specifikuje komponent daného frazému (*A hospodští mají v účetnictví pořádný pivní guláš.*), nebo

kontaktních prostředků (*Láska, jak známo, prochází žaludkem.*). V některých případech byl frazém doplněn celou větou (*Bez práce nejsou koláče. A bez fotbalu zase chechtáky.*).

Transformace frazému byla zastoupena v 11 případech (*Ted' se to zákazosné klapání božích mlýnů posunulo do roviny trenérů.; Aby mohla být dohrána na hřišti, a ne u zeleného stolu.*).

Zejména v titulcích se uplatňovala modifikace prostřednictvím formální defrazeologizace (9x), tedy vypuštění některých komponentů ustáleného spojení (*Federer pod kudlu; Herci na dlažbě; do třetice to nevyšlo*).

MF DNES

Stejně jako v deníku Blesk, i v MF DNES se modifikace prostřednictvím substituce vyskytovala nejčastěji (16x). Vedle lexikální substituce (*S řízkem roste chut'*) a substituce, při níž došlo ke změně čísla (... , *povolila uzdy jeho humoru.*), se objevila i změna slovesného způsobu daného frazému (*„Darovanému koni bychom na zuby nekoukali,“ říkal ...*).

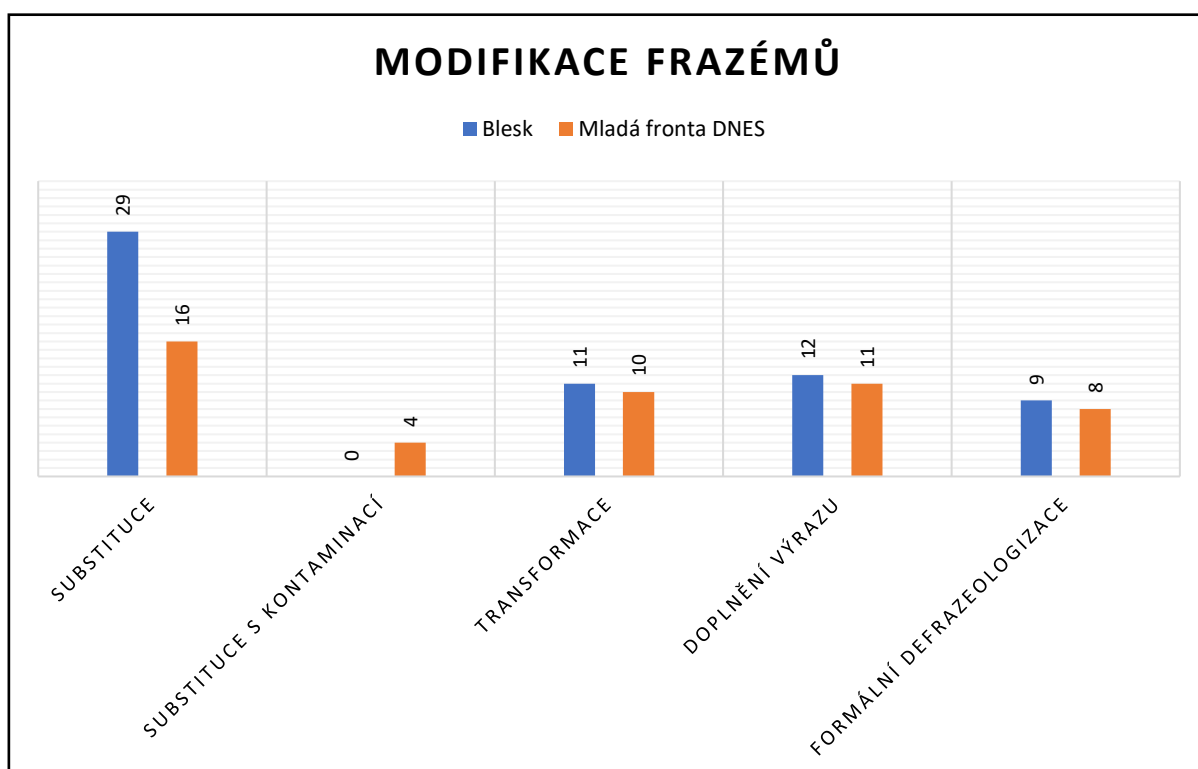
Ve čtyřech případech se vyskytl typ modifikace substituce s kontaminací, při níž se kříží dva různé frazémy (např. spojení frazémů *vrtat hlavou* a *mít v hlavě brouka* → *„A mně tak pořád v hlavě vrtá takový brouk.“*).

Frazémy byly modifikovány doplněním v 11 případech. Doplněné výrazy plní funkci atributu shodného (*Český hokej nyní drží nad (zamrzlou) vodou pouze neskonalá láska fanoušků...*), vztahují frazém na popisovanou skutečnost explicitním vyjádřením (*Lepší je pro ně vrabec v hrsti (jakákoliv ztráta Makedonie) než holub na střeše (málo pravděpodobná vysoká prohra Rakouska)*), konkretizují frazém výrazy stejného sémantického okolí (*Ještě před týdnem na kongresu ODS mluvil o tom, jak jsou spolu nejenom na stejné lodi, ale na jedné palubě či přímo v jedné kajutě.*)

Modifikaci prostřednictvím transformace nalzáme v 10 případech. (*Česká centrální banka odvážně vykročila z celosvětového trendu stahování kalhot daleko před brodem.; Zároveň Češi nejsou jen poslušnými ovce, a tak k onomu bičí vyžadují cukr.*).

Případy formální defrazeologizace (8x) se v porovnání s deníkem Blesk v titulcích téměř nevyskytují. Ze strany autora textu je předpokládána znalost původního frazému, aby smyslu sdělení bylo i po vypuštění komponentů porozuměno. (*kozel zahradníkem* → *Inu promluvila si s kozlem, kolik se má vysadit petržele.*)

Porovnání výsledků

Graf 6: Druhy modifikací frazémů

V ohledu modifikací frazémů se u obou periodik nejčastěji uplatňuje metoda substituce, a to zejména v oblasti lexikální. Pro deník Blesk modifikace metodou substituce představuje zhruba polovinu případů (47 %), v seriózním tisku je to pak 37 %. Substituce s kontaminací byla nalezena pouze v deníku MF DNES, a to ve 4 případech. Počet jednotek modifikovaných metodou transformace, doplnění výrazu či formální defrazeologizace je relativně vyvážený.

5 Výskyt frazeologických jednotek v jednotlivých částech textu

Ve sledovaných periodikách byl sledován výskyt frazémů nejen v běžném textu, ale také v titulcích, nadtitulcích a podtitulcích, perexu a popiscích fotografií.

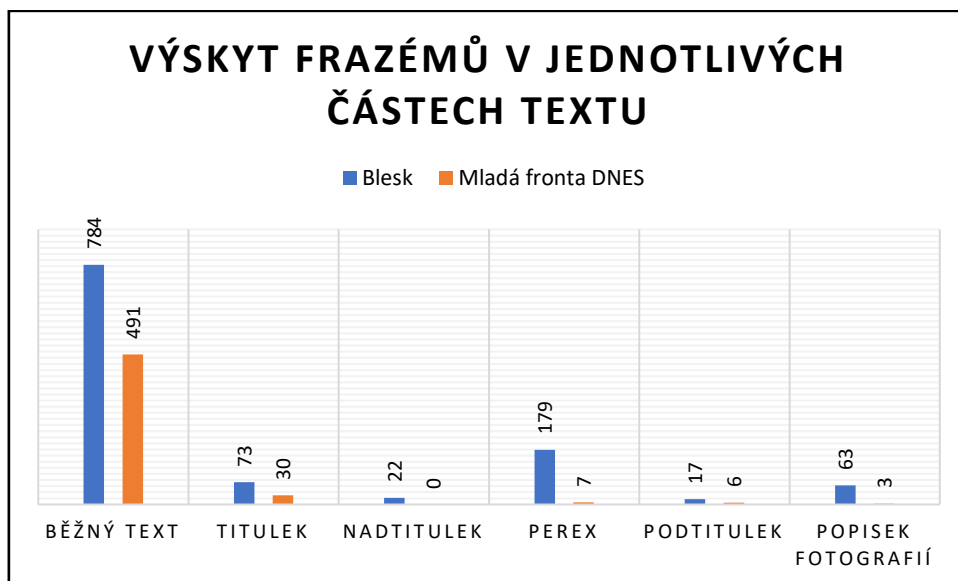
BLESK

Z celkových 1 138 nalezených jednotek v deníku Blesk do běžného textu vstupovalo 784 frazémů (69 %). Druhou nejpočetněji zastoupenou skupinou byly frazeologické jednotky nalezené v perexu (krátkém textu shrnujícím obsah článku, jenž má za cíl upoutat čtenářovu pozornost). Zde bylo nalezeno 179 jednotek (16 %). V titulcích se nacházelo 73 frazémů (6,4 %). V počtu 63 jednotek (5,5 %) se frazémy vyskytovaly v popiscích fotografií, v nadtitulcích výskyt činil 22 jednotek (1,9 %) a v podtitulcích byly frazémy nalezeny v 17 případech (1,5 %).

MF DNES

V deníku MF DNES se z celkových 537 frazeologických jednotek v běžném textu nacházelo 491 frazémů (91,4 %). V titulcích výskyt činil 30 případů (5,6 %), 7 jednotek bylo nalezeno v perexu (1,3 %). Do podtitulků frazémy vstupovaly v 6 případech (1,1 %) a do popisek fotografií v pouhých 3 (0,5 %).

Porovnání výsledků

Graf 7: Zastoupení frazémů v jednotlivých částech textu

Není překvapivým zjištěním, že nejvíce frazémů se v obou periodikách vyskytuje v běžném textu. V deníku Blesk ovšem frazémy velice bohatě vstupují i do perexu. Je to pravděpodobně dáno samotnou povahou bulvárního tisku, který výrazně klade důraz na upoutání čtenářovy pozornosti. Umístěním frazému do graficky zvýrazněné části shrnující obsah zprávy se snadněji docílí získání čtenářova zájmu o následující sdělení. Stejnou funkci naplňuje i v titulku umístěný frazém, jenž je v mnohých případech zároveň modifikován. V bulvárním tisku vstupují frazémy do titulků v 6,5 % případů, v seriózním tisku pak v míře 5,6 %. Bulvární tisk se vyznačuje velkým množstvím fotografií doplněných popisky, což má za následek výraznou dominanci výskytu frazémů v této části textu nad výskytem v seriózním tisku. V MF DNES je zřídka užíváno nadtitulků, frazém v této části textu nebyl nalezen ani v jednom případě. Oproti tomu v deníku Blesk vstupují frazémy do nadtitulků ve 22 případech. Výskyt frazémů v podtitulcích je co do procentuálního zastoupení relativně shodný (okolo 1–1,5 %).

V. Závěr

Cílem této diplomové práce bylo provést analýzu výskytu frazémů a idiomů v denících Mladá fronta DNES a Blesk. V následujících odstavcích shrnujeme výsledky analýzy.

Na základě analýzy excerpovaného materiálu je potvrzena hypotéza, že v bulvárním tisku se vyskytuje více frazémů a idiomů než v tisku seriózním. V deníku Blesk byl výskyt těchto jednotek téměř dvojnásobný oproti deníku Mladá fronta DNES (byl zjištěn výskyt v poměru 1 138:537). Z formálně strukturní analýzy frazémů tvořených autosémantikou vyplývá, že nejčastěji jsou tyto typy frazémů tvořeny strukturou *verbum-substantivum* a jejími podtypy. Tento typ struktury výrazně převládá v obou sledovaných denících. Frazémy s komponenty zastoupenými kombinací autosémantik a *synsémantik* byly nalezeny jen v pouhých 12 případech, v obou denících byly dominantní *substantivní* struktury. Binomiály jsou dle výsledků analýzy v obou periodikách nejčastěji tvořeny prostřednictvím *substantiv*. Co se analýzy přirovnání týče, struktura typu *verbum-komparátor-substantivum* (VKS) představuje v seriózním deníku 85 % veškerých nalezených přirovnání, přestože co do počtu jednotek je převyšována bulvárním médiem, u kterého je tato míra jen 56 %.

Z analýzy frazémů *propozičních* a *polypropozičních monosubjektových* vyplývá, že nejčastěji se v seriózním i bulvárním tisku setkáváme s příslovími, jež v analyzovaném materiálu tvoří zhruba tři čtvrtiny *propozičních* a *polypropozičních* frazémů.

V kapitole věnované analýze *modifikování frazémů* byla vyvrácena hypotéza, že se v bulvárním tisku častěji přistupuje k modifikacím. Z analyzovaného materiálu vyplývá, že v Mladé frontě DNES se uplatňují modifikace v 9,1 % případů, v bulvárním tisku tato míra činí 5,4 %. Nejčastěji přistupují autoři *publicistických textů* k modifikaci prostřednictvím *substituce*, a to v obou periodikách.

V poslední části analýzy bylo zjištěno, že v deníku Blesk se mimo běžný text velmi hojně objevují frazémy a idiomy v *perexu*. V titulcích se *frazeologické jednotky* objevují v obou periodikách ve velmi podobné míře (cca 5–6 %), v deníku Blesk pak výrazně dominují frazémy vyskytující se v *popiscích fotografiích*.

VI. Resumé

This master thesis is focused on the rate of occurrence of phraseological units in present journalistic texts. As the object of research were chosen two representatives of a daily press – Blesk and Mladá fronta DNES. The master thesis is divided into two main parts. The first part describes the phraseology as a linguistic discipline, defines its characteristics and presents different classifications of the phraseological units. Afterwards there is a journalistic style and its language described. In the second part there are the excerpted units analysed and the results of the analysis are evaluated.

Seznam použité literatury a zdrojů

Tištěné zdroje:

Bartošek, Jaroslav. *Základy žurnalistiky*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, Fakulta multimediálních komunikací, 2002.

Bečka, Josef Václav. *Slovník synonym a frazeologismů*. Praha: Novinář, 1982.

Čechová, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: SPN, 2011.

Čechová, Marie. *Dynamika frazeologie*. In *Naše řeč*, roč. 69, 1986.

Čechová, Marie, Karhanová, Kamila. *K recepci kulturních frazémů v současné komunikaci*. In *Naše řeč*, roč. 78, 1995.

Čechová, Marie, Krčmová, Marie, Minářová, Eva. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008

Čermák, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*. Praha: Karolinum, 2007.

Čermák, František. *Idiomatika a frazeologie češtiny*. Praha: Univerzita Karlova, 1982.

Čermák, František a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 1. Přirovnání*. Praha: LEDA, 2009.

Čermák, František a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 2. Výrazy neslovesné*. Praha: LEDA, 2009.

Čermák, František a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 3. Výrazy slovesné*. Praha: LEDA, 2009.

Čermák, František a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 4. Výrazy větné*. Praha: LEDA, 2009.

Filipec, Josef, Čermák, František. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985.

Grepl, Miroslav a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995.

Junková, Bohumila. *Jazyková dynamika současné publicistiky*. Praha: ARSCI, 2010.

Minářová, Eva. *Obrazná vyjádření ve stylu publicistickém*. In Spisovná čeština a jazyková kultura 1993. Praha: Filozofická fakulta UK, 1995.

Minářová, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, 2011.

Minářová, Eva, Chloupek, Jan. *Výrazy v publicistickém textu označené uvozovkami*. In: Naše řeč, roč. 66, 1983.

Osvaldová, Barbora a kol. *Encyklopedie praktické žurnalistiky*. Praha: Nakladatelství Libri, 1999.

Pácl, Pavel. *O bulvarizaci českých médií*. In: Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2005.

Pleskalová, J., Karlík, P., Krčmová, M., Večerka, R. *Kapitoly z dějin české jazykové a bohemistiky*. Praha: Academia, 2007.

Elektronické zdroje

Křelinová, Radka. *Frazémy a jejich funkce v psané publicistice* [cit. 2020-05-18]. Brno, 2008. Dostupné z: <<https://is.muni.cz/th/vj6c9/>>.

Nová data čtenosti přinesla deníkům relativně příznivé výsledky [online], MediaGuru: © 2020 [cit. 5. 6. 2020]. Dostupné z: <<https://www.mediaguru.cz/clanky/2020/05/nova-data-ctenosti-prinesla-denikum-relativne-priznive-vysledky/>>.

Portfolio MFDNES [online], MAFRA: © 2020 [cit. 5. 6. 2020]. Dostupné z: <<https://www.mafra.cz/portfolio.aspx?y=mafra/portfolio-mfd.htm>>.

Ostatní zdroje:

MF DNES, 2. 1. 2020–31. 3. 2020

Blesk, 2. 1. 2020–31. 3. 2020

Přílohy

Seznam frazémů ve slovníkové podobě (bez duplicitních výskytů)

(byla) zima jako v ruském filmu
(být) čistý jako lilie
(být) nešťastný jako šafářův dvoreček
(být) ohebný/štíhlý jako (vrbový) proutek
(být) rozpálený doběla
(být) slabý jako moucha
(být) šťastný jako blecha
(být) tajemný jako hrad v Karpatech
(být) za všechny prachy
(dělat něco) jako za krále Klacka
(horké) želízko v ohni
(mít) hlavu a patu
(mít) oči jako studánky
(mít) peněz jako šlupek
(ne)být po chuti (někomu)
(nedat) ani ránu (bez někoho/něčeho)
(nemít) hlavu ani patu
(nenechat) kámen na kameni
(nevědět) dne ani hodiny
(s)balit si kufry
(smát se) od ucha k uchu
(udělat něco) jako jeden muž
(v)lézt do chomoutu
alfa i/a omega (něčeho, někoho)
baj voko
běhá mráz po zádech (někomu, z něčeho)
bermudský trojúhelník
bez obalu
Bez peněz do hospody nelez
Bez práce nejsou koláče
bít na poplach
bít se/bojovat/bránit se jako lev
bít/mlátit jako žito (někoho)
bleší trh
bludný/začarovaný kruh
boj s větrnými mlýny
bok po boku
Boží mlýny melou pomalu, ale jistě

bramborová medaile
brát na lehkou váhu (něco)
brát za bernou minci (něco)
brečet jako želva
brousit si zuby
brousit si zuby (na něco)
Budiž mu země lehká!
být (čilý/čerstvý/mrštný) jako rybička
být (něčeho) jako máku
být (někomu) k ruce
být (někomu) trnem v oku
být (někomu) v patách
být (s někým) na nože
být (s někým/všichni/spolu) na jedné lodi
být (s někým/všichni/spolu) na jedné/stejně lodi
být bez sebe strachy
být bez sebe vzteky
být houby platné
být jako (dvě) hrdličky
být jako na trní
být jako vyměněný
být jako ze škatulky
být jedna ruka (s někým)
být kapitola sama pro sebe
být mimo mísu
být na dlažbě
být na dně
být na dobré cestě
být na draka
být na hlavu
být na kolenou
být na onom světě
být na ráně
být na roztrhání
být na spadnutí
být na stole
být na šτίru (s něčím)
být na vážkách
být na vedlejší koleji
být na vedlejší/druhé koleji
být na volné noze
být nad něčí síly
být oříšek
být pod pantoflem

být pod parou
být prd platné
být proti srsti (někomu)
být prubířským kamenem
být při síle
být tatam
být tentam
být trnem v oku (někomu)
být tvrdý jako kámen
být tvrdý oříšek
být útulný jako klícka
být v (plném) proudu
být v chomoutu
být v jednom kole
být v plenkách
být v plné síle
být v plném proudu
být v pytli
být v pytli (s něčím)
být v ráži
být ve formě
být ve hře
být ve hvězdách
být ve srabu
být vodou na (něčí) mlýn
být z jiného těsta
být z obliga
být zelený vzteky
být/bejt (někomu) putna
být/bejt v hajzlu
být/bejt v prdeli
být/chovat se jako doma
být/mít se jako v ráji
být/udeřit jako blesk/hrom/rána z čistého nebe
být/zůstat/stát jako opařený
cestou necestou
Cesty osudu/Páně jsou nevyzpytatelné
cílová rovinka
cítit se/být jako ryba ve vodě
Co na srdci, to na jazyku
co nevidět
Co tě nezabije, to tě posílí
cukr a bič
cvik dělá mistra

čas od času
časovaná bomba
černá ovce
černá práce
černá/prašivá ovce
černé na bílém
černé svědomí
černé zlato
černý Petr
černý trh
černý/slepý pasažér
Čest jeho památce!
Člověk míní (a) život/Pán Bůh mění
ďábel se skrývá v detailu
ďábelský plán
danajský dar
Darovanému koni na zuby nekoukej!
dát (někomu) kopačky
dát do placu (něco)
dát do těla (někomu/si)
dát kopačky (někomu)
dát košem (někomu)
dát na frak (někomu)
dát na frak/kabát (někomu/něčemu)
dát nůž na krk (někomu)
dát ruce pryč (od někoho/něčeho)
dát se do kupy
dát vale (někomu/něčemu)
dát za pravdu (někomu)
dát zelenou
dělat mrtvého brouka
dělat nad (něčím/někým) kříž
dělat rotyku
dělat si hlavu (z někoho/něčeho)
dělat si z (někoho/něčeho) hlavu
dělat těžkou hlavu (někomu)
dělat vrásky (někomu)
dělat ze života peklo (někomu)
dělat zlou krev (mezi někým)
den co den
den D
dívat se/nahlédnout pod pokličku
dnes a denně
do roka a do dne

Do třetice všeho dobrého
dobrá duše
Dobrá hospodyňka pro pírko (i) přes plot skočí
Dobří holubi se vracejí
dostat kopačky (od někoho)
dostat na frak
dostat se do ráže
dostat zelenou
dostat/dát (něco) do vínku
dostat/dát do vínku (něco)
druhý břeh
držet (někoho) nad vodou
držet (někoho/něco) na uzdě
držet (někomu) palce
držet (se) nad vodou
držet basu (s někým)
držet krok (s někým/něčím)
držet na uzdě (někoho/něco)
držet pod pokličkou (něco)
Držte si klobouky!
dřít jako kat
dřít jako kůň
dřít jako mezek
Dvakrát měř (a) jednou řež
dvojí metr
dvojí tvář
dýchat (někomu) na záda
dýchat na záda (někomu)
házet (něco) za hlavu
házet (někomu) klacky pod nohy
házet flintu do žita
házet klacky pod nohy (někomu)
házet za hlavu (něco)
hej rup
hlava na hlavě
hlava nehlava
hlava rodiny
hlava státu
hlídat/chránit (něco) jako oko v hlavě
hnout (někomu) žlučí
hodina H
hodit (někoho/něco) přes palubu
hodit (někomu) rukavici
hodit na bedra (někomu, něco)

hodit na hlavu (někomu) (něco)
hodit přes palubu (někoho/něco)
Hop nebo trop
horká hlava
horká chvíle
horká půda
hrát druhé housle
hrát prim
hrát si na vlastním písečku
hrát si s ohněm
hrát vabank
hrát velkou/důležitou/klíčovou roli
hrobové ticho
hubená léta
hudba budoucnosti
husarský kousek
husí kůže
chlubit se cizím peřím
chovat se jako slon v porcelánu
chovat se jako smyslů zbavený
chovat se jako zvíře
chtě nechtě
chyba lávky
chytit příležitost za pačesy
chytit se za nos
chytit slinu
Já nic, já muzikant
jádro pudla
Jaký pán, takový pes
Je to malý krok pro člověka, a velký skok pro lidstvo
je toho jako šafránu
je, jako by z oka vypadl/a (někomu)
Jedna vlašťovka jaro nedělá
jednat bez rukaviček (s někým)
jedním dechem
jepičí život
jet jako drak
jet v zajetých/starých kolejích
Jiný kraj, jiný mrav
jíst vtipnou kaši
jít do tuhého
jít jako na běžícím pásu
jít jako na drátkách
jít jako po másle

jít ke dnu
jít na (něco) od lesa
jít na dračku
jít na kobereček
jít pod kudlu
jít s pravdou ven
jít stranou
jít vlastní cestou
jít/lézt (někomu) na nervy
jít/lézt na nervy (někomu)
jít/vrhnout se/pustit se do (něčeho) po hlavě
Kámen úrazu
Kámen úrazu je v tom, že...
kapka v moři
kápnout božskou
kápnout/padnout (někomu) do noty
kápnout/padnout do noty (někomu)
Karma je zdarma
Karta se obrací/obrátila
kázat vodu a pít víno
Každý pes, jiná ves
Kde je vystrčeno, tam je dovoleno
Kdo dřív přijde, ten dřív mele
Kdo chce psa bít, hůl si najde
Kdo je připraven, není překvapen
Kdo nehraje, nevyhraje
Kdo s koho
Kdo seje vítr, sklízí bouři
Kdo uteče, vyhraje
Když se dva perou, třetí se směje
Když se chce, všechno jde
Když se štěstí unaví, sedne i na vola
klepnout přes prsty (někoho)
Klobouk dolů!
koho chleba jíš, toho píseň zpívej
koňská dávka
korunka ke korunce
kostlivec ve skříni
koukat skrz prsty
kouřit jako fabrika
kout pikle
Kovářova kobyla chodí bosa
kozel zahradníkem
krev a mlíko

krok za krokem
krokodýlí slzy
krýt (někomu) záda
křest ohněm
křížem krážem
kudla do zad
kupovat zajíce v pytli
lámat (něco) přes koleno
lámat přes koleno (něco)
lámat si hlavu (s/nad něčím)
lámat/zlomit hůl nad (někým)
láska na první pohled
Láska prochází žaludkem
leje jako z konve
Lepší vrabec v hrsti než holub na střeše
ležet u nohou (někomu)
lhát si do kapsy
lomit rukama (nad něčím/někým)
lví podíl
lže jako když tiskne
malá domů
mávnout rukou (nad něčím)
mazat med kolem pusy (někomu)
medvědí služba
milostný trojúhelník
minuta ticha
mít (něco) na stole
mít (něco/někoho) na krku
mít (něčeho/někoho) plné zuby
mít (nějaký/nějakej) škraloup
mít (před sebou) jako na dlani
mít (s něčím) utrum
mít dlouhé prsty
mít dveře otevřené
mít formu
mít guláš v (něčem)
mít háček
mít hlavu v pejru
mít hluboko do kapsy
mít jazyk (až) na vestě
mít kliku
mít malou dušičku
mít na kahánku
mít na krajíčku

mít na krku (něco)
mít na růžích ustláno
mít na srdci (něco)
mít na triku (něco)
mít nad hlavu (něčeho)
mít nervy nadranc
mít nervy ze železa
mít nůž na krku
mít oči na štopkách
mít pifku (na někoho)
mít plné zuby (něčeho/někoho)
mít plnou pusou (něčeho/někoho)
mít plný kecky (něčeho)
mít pod palcem (něco)
mít pro strach uděláno
mít prsty v (něčem)
mít před očima (něco)
mít se k světu
mít svázané ruce
mít svou hlavu
mít škraloup
mít šťastnou ruku
mít těžkou hlavu (z někoho/něčeho)
mít umetenou cestičku
mít utrum (s něčím)
mít v kapse (něco)
mít v krvi (něco)
mít v merku (něco/někoho)
mít z krku (něco)
mlátit do (něčeho) jako hluchý do vrat
mluvit do dubu
mnout si ruce
mocť oči nechat (na někom/něčem)
modrá krev
modré z nebe
Mouřenín vykonal svou povinnost, mouřenín může jít
Můj dům (je) můj hrad
muset/jít s pravdou ven
na druhém břehu
na každém kroku
na každém rohu
na každý pád
na plné obrátky
na plný pecky

na pořadu dne
na poslední chvíli
na stará kolena
na vlastní kůži
na vlastní pěst
na volné noze
Na zdraví
na život a na smrt
nabírat na obrátkách
nabídnout (někomu) pomocnou ruku
nabídnout pomocnou ruku (někomu)
nahánět/mít husí kůži
najít společnou řeč (s někým)
napjatá atmosféra
nasadit brouka do hlavy (někomu)/mít brouka v hlavě
nasadit korunu (něčemu)
nasadit laťku vysoko
nastavit zrcadlo (někomu/něčemu)
navrch huj, vespod fuj
ne/ztratit tvář
nebrat si servítky
nebýt ve své kůži
nebýt žádný med
nehnout ani brvou
nehnout brvou
nehnout prstem
nechat (někoho) na holičkách
nechat (někoho) ve štychu
nechat na holičkách (někoho)
nejede vlak přes (něco)
Nejlepší obrana je útok
nekřesťanské peníze
němá tvář
nemít páru (o něčem)
nemít v lásce (někoho/něco)
nemít/nedostat ani vindru
nemocť přijít na jméno (někomu)
není důležité vyhrát, ale zúčastnit se
neříct ani popel
neříct křivé slovo
neřízená střela
nespustit z očí (někoho/něco)
nést se jako páv
neštekne pes (po někom)

Neštěstí nechodí po horách, ale po lidech
Nikdy neříkej nikdy
noční můra
Nové koště dobře mete
obětní beránek
obracet každou korunu
obracet se v hrobě
obrátit se zády k (někomu/něčemu)
očitý svědek
od čerta k ďáblu
od hlavy (až) k patě
odejít ze světa
odrazit se ode dna
odsunout (někoho/něco) na vedlejší kolej
Oheň je dobrý sluha, ale zlý pán
oheň na střeše
omotat si kolem prstu (někoho)
ostré lokty
ostříží zrak
otevřít dveře (něčemu)
otočit se na patě
padnout do oka (někomu)
padnout jako podřátý
padnout jako ulité (někomu)
Pálí (ho/ji) dobré bydlo
pálit jako d'as
pastva pro oči
patřit do starého železa
pirát silnic
pít jako Dán
pít krev (někomu)
plácnout se přes kapsu
plakat nad rozlitym mlíkem
platit jako mourovatej
pocuchat nervy (někomu)
pod rouškou tmy
Podej (jí/mu) prst a ukousnou ti celou ruku
podzim života
pohled/podívaná pro bohy
pohlédnout pravdě do očí
pohrávat si jako kočka s myší (s někým)
položít život (za něco/někoho)
položít život (za někoho)
popustit uzdu (něčemu)

popustit/povolit uzdu
poslat na dlažbu (někoho)
poslední cesta
postavit na nohy (někoho)
postavit se čelem (něčemu)
postavit se na vlastní nohy
potřebovat (něco) jako sůl
pouštět se na tenký led
pověsit na hřebík (něco)
pověsit na hřebík (něco)
Pozdě bycha honit/i
praštit do toho
prát špinavé prádlo
pro nic za nic
Proč stahovat kalhoty, když brod je ještě daleko?
proklouznout mezi prsty (někomu)
promlouvat do duše (někomu)
protékat mezi prsty
první krok
první poslední
první vlaštovka
předat otěže (někomu)
předat štafetu (někomu)
přehazovat (něco) jako horký brambor
přehazovat jako horký brambor
Přej a bude ti přáno.
přerůstat přes hlavu (někomu)
přetrhnout jako hada (někoho)
převlékat kabát
převzít štafetu (od někoho)
přidat do kroku
přihřát si polívčičku
přijít na buben
přijít na kloub (něčemu)
přijít o život
přijít pod ruku (někomu)
přijít si na své
přijít vniveč
přijít/přilézt ke křížku
přilévat/lít olej do ohně
Příležitost dělá zloděje
přiložit ruku/ruce k dílu
přistříhnout křídla
přitlačit (někoho) ke zdi

přítlačit ke zdi (někoho)
přivést k životu (někoho)
přivést na buben
přiznat barvu
psí oči
pupek světa
pustit pusu na špacír
pustit/poslat k vodě (někoho)
pusto (a) prázdno
ráj na zemi
rána do zad
ranní ptáče
rozhodovat od zeleného stolu
roztočit peníze
rozum zůstává stát (nad něčím)
ruka v rukávě
Ruku na srdce!
ruku v ruce
růžové brýle
Ryba smrdí od hlavy
řádit jako černá ruka
říznout/tít do živého
S jídlem roste chuť
S poctivostí nejdál dojdeš
s rukama v klíně
sáhnout hluboko do kapsy
sáhnout si na dno
sbalit si fídlátka
sbalit si kufry
sedět jako prdel na hrnec
sedět na dvou židlích
sedět si na uších
sedět za pecí
sednout (někomu) na lep
sednout na vějičku (někomu)
sednout si na zadek (z něčeho)
sekat dobrotu
selský rozum
skákat jako kamzík
skočit na špek (někomu)
skončit na dně
Sláma mu čouhá/trčí/kouká z bot
slepá ulička
slíznout smetanu

složit ruce do klína
složit zbraně
smát se na celé kolo
smést/shodit ze stolu (něco)
Smůla se lepí na paty (někomu)
soudný den
spadl kámen ze srdce (někomu)
spadnout do klína (někomu)
spanilá jízda
spát jako nemluvně
spatřit světlo světa
splnit do puntíku (něco/se)
spolknout hořkou pilulku
Sportem ke zdraví
sprovodit ze světa (něco/někoho)
spřízněná duše
srazit na kolena (někoho)
Stará láska nerezaví
Starého psa novým kouskům nenaučíš
stát za starou belu
stát/koukat jako tvrdé y
stavět se na zadní
stojaté vody
strčit do kapsy (někoho)
strčit ruku do ohně (za někoho)
strčit za klobouk (něco/někoho)
strkat hlavu do písku
Střepy přinášejí štěstí
střílet od boku
studená/ledová sprcha
studený čumák
Svět se nezboří
světlé zítřky
světlo na konci tunelu
sypat si popel na hlavu
sysifovská práce
šedá eminence
široko daleko
Škoda každý rány, která padne vedle
šlapat na paty (někomu)
šlápnout do toho
špička ledovce
špinit si (s něčím/někým) ruce
šťěstí se usmálo (na někoho)

táhnout za jeden provaz (s někým)
Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne
téct proudem
tekly slzy jako hrachy
telecí léta
tělem i duší
těšit se jako malej kluk (na něco/někoho)
tetelit se blahem
ticho po pěšině
tím pádem
tlačit na pilu
To je síla!
To snad není pravda!
Tonoucí se stébla chytá
topit se v dluzích
trefa do černého
trefit se do černého
trnitá cesta
trnout strachy/hrůzou
třešnička na dortu
třináctá komnata
tváří v tvář
udělat čáru přes rozpočet (někomu)
udělat díru do světa
udělat důležitý/rozhodný krok
udělat tlustou čáru (za něčím)
udělat/napsat tečku (za něčím)
udržet pod pokličkou (něco)
ujel vlak (někomu)
ukázat/odhalit (svou) pravou tvář
Únor bílý, pole sílí
usmívat se pod vousy
usnout na vavřínech
ustoupit (někomu/něčemu) z cesty
ušít si/mít z ostudy kabát
utáhnout si opasek
utahovat šrouby
utéct hrobníkovi z lopaty
utrhnout se ze řetězu
utrhnout si od pusy/huby
uvést (něco) na pravou míru
uvést na pravou míru (něco)
užívat si plnými doušky (něčeho)
v hodině dvanácté

v kostce
V nouzi poznáš přítele
v plné polní
v požehnaném stavu
v rodinném kruhu
v rouše Adamově
v rouše Evině
valit oči (na něco/někoho)
velký kulový
vidět černě (něco)
vidět na vlastní oči (něco/někoho)
viset na rtech (někomu)
viset na vlásku
Visí otazník nad (něčím)
Vlk se nažral a koza zůstala celá.
voda na (něčí) mlýn
vrátit do starých kolejí (se/něco)
vrazit kudlu do zad
vrhnout se kolem krku (někomu)
vrhnout se/pustit se do (něčeho) po hlavě
vrtat hlavou (někomu)
vstát z mrtvých
vstoupit do cesty (někomu)
vstoupit do života
Vše se v dobré obrátí
Všeho moc škodí
Všechno nejlepší (k něčemu)!
Všechno zlé je k něčemu dobré
vyhnat z hlavy
Vyhodíš-li ho dveřmi, vrátí se ti oknem
Vyhodíte (někoho) dveřmi a vrátí se oknem
vyjadřovat se jako kanál
Výjimka potvrzuje pravidlo
vyklidit pole
vykopat/zakopat válečnou sekyru
vykročit pravou/levou/správnou nohou
vylít si/vybít si vztek (na někom/něčem)
vymknout se z rukou (někomu)
vypadat/být k světu
vypadnout z role
vypálit rybník (někomu)
vypařit se/zmizet jako pára nad hrncem
vyrazit dech (někomu, něčím)
vytáhnout paty (z domu)

vytáhnout z bryndy (někoho)
vytrhnout trn z paty (někomu)
vytříť zrak (někomu)
vyvádět/chovat se jako utržený ze řetězu
vzdát hold (někomu)
vzdušné zámky
vzít (někoho) na milost
vzít (někoho/něco) pod svá křídla
vzít do zaječích
vzít od podlahy (něco)
vzít pod svá křídla (někoho/něco)
vzít roha
vzít rozum do hrsti
vzít si do hlavy (něco)
vzít si k srdci (něco)
vzít útokem (něco)
vzít z gruntu
vzít zasvé
vzít zavděk (něčím)
vzít zpátečku
z bláta do louže
z místa na místo
z nouze ctnost
z očí do očí
za bílého dne
za každou cenu
za málo peněz hodně muziky
za velkou louží
za zavřenými dveřmi
za žádnou cenu
zabouchnout dveře (někomu/něčemu)
začít/vypracovat se od píky
zachovat (si) chladnou hlavu
zakopaný pes
zamést (něco) pod koberec
zamést pod koberec (něco)
zamotat hlavu (někomu) (něčím)
zaplatit životem (za něco)
zapustit kořeny
zarýt se/dostat se (někomu) pod kůži
zarýt se/dostat se pod kůži (někomu)
zařadit zpátečku
zaseknout sekýru
zaslíbená země

zatlačit do kouta
zatlačit do kouta (něco/někoho)
zatnout tisepec (někomu)
Zavřete oči, odcházím
zavřít krám
zavřít ústa (někomu)
zbaštit/spolknout i s navijákem (něco)
Zdraví má člověk jen jedno.
zet prázdnotou
zhroutit se jako domeček z karet
Zítřka je taky den
zkrátka a dobře
zlatá svatba
zlaté české ručičky
zlatý důl
zlatý hřeb (něčeho)
zlomit (někomu) vaz
zlomit srdce (někomu)
zlomit vaz (někomu)
známá firma
znát jako své boty (něco/někoho)
ztrácet se před očima
ztratit (pevnou) půdu pod nohama
ztratit nervy
ztratit tvář
zub času
zuby nehty
zůstat na ocet
zůstat ve hře
zvednout kotvy
zvonit hranu (někomu)
žába na prameni
železná zásoba
žít (s někým) na hromádce
žlutá karta/červená karta